

"Я застаўся тым жа нацыянальным дэмакратам"

На допыце перад следчымі ДПУ Вацлаў Ластоўскі не крывіў душой. Ён пацвердзіў свае нацыянальна-дэмакратычныя перакананні, прызнаўшы сябе з гэтае ж высновы вінаватым перад бальшавіцкімі ўладамі, апаціўшы сваю беларускую перакананасць выгнаннем з Бацькаўшчыны, а затым і ўласным жыццём. Такого не магло здарыцца ні ў Коўне, адкуль Ластоўскі ў 1927 годзе пераехаў на працу ў Менск, ні ў Варшаве, куды перад тым яму прапаноувалі пераязджаць заходнебеларускія дзеячы. Там знявольці і судзіць маглі толькі за проціпраўныя, нягодныя з законамі дзеянні. Тут, у СССР, альбо ў БССР каралі за адметнасць думкі, супярэчнай ці нават адрознай ад пануючай ідэалогіі. Але трагічны зыход вядомага дзеяча-адраджэнца не адно ў паслядоўнасці ягоных перакананняў. На шляху пакутнага лёсу Ластоўскага заважылі і ўласныя ілюзіі, надзея спалучыць, як зазначыў у сваіх паказаннях, нацыянальны дэмакратызм і савецкі лад. Шляхетнае спадзяванне памкнула яго на радзіму, і яго ж фактычна праз тры гады замкнула за ім турэмную браму. Жорсткі парадокс абярнуўся злавеснаю расплатаю не для аднаго Ластоўскага, аб чым цяпер шырока вядома з розных публікацый па справе так звананага Саюза вызвалення Беларусі, рэпрэсіўнае антынацдэмаўскае кампаніі, разгорнутае на пачатку 30-х у БССР бальшавіцкімі прапагандовымі і карнымі службамі.

Публікуемыя ніжэй у фрагментах паказанні В. Ластоўскага (захоўваюцца ў Архіве КДБ Рэспублікі Беларусь, справа 20951-С, т. 4, 31 ліпеня—7 кастрычніка 1930 года) пашыраюць і дапаўняюць часткова ўжо знаёмую карціну расправы над беларушчынай у Беларусі. Адначасна ў нечым даяршаюць творчы і асабовы партрэт неардынарнае, далека не разгаданае постаці аднаго з вядучых беларускіх палітыкаў, пісьменнікаў, вучоных. Нямала пытанняў тоіць у сабе прапануемы чытачам "Голасу Радзімы" матэрыял. Адно з іх, ці не асноўнае — характар беларускага нацыянальна-дэмакратызму, дакладней, правіны ягоных носбітаў перад уладнаю сістэмай, што гэтак каварна абышлася са сваім фактычным саюзнікам па рэвалюцыйнаму змаганню.

З тэксту Ластоўскага паўстаюць канкрэтныя ідэйныя рысы нацыянальнага дзеяча, прыпараваныя следствам у нешта нахштальт, абвінавачваючых улікаў, "состава праступлення" падследнага, змушанага да самаагавору і пакаяння ў злачынстве, якога не зрабіў.

Вось "грахі", у якіх мусяць каяцца перад следчымі Ластоўскі:

адданасць ідэі Беларусі, беларускай дэмакратычнай незалежнай дзяржаве; павязь гэтае ідэі з мэтамі сацыялістычнага будаўніцтва, заклапочанасць нацыянальна-беларускімі, адкватнымі саманазве рэспублікі падставамі палітычнага і эканамічнага ладу, кадравай палітыкі, самабытнасцю, бесперашкодным і ўсебаковым развіццём нацыянальнае культуры, навукі, асабліва беларускае мовы; непагаджэнне з фармальна-кампанейскім падыходам бальшавіцкіх уладаў да беларусізацыі (яе жалюгодны фінал наступіў неўзабаве), з русіфікатарскім засіпем ("в учреждєниях и школах более слышится русский, чем белорусский язык... университет благодаря своим в большинстве русским кадрам проводит русификацию"), з гвалтоўнай калектывізацыяй і г. д. Словам, перад намі якасці Грамадзяніна-Патрыёта, пакаранне за якія лішні раз выяўляе антычалавечую, ан-

Вацлаў ЛАСТОЎСКІ (другі справа) з жонкай Станіславай ЛАСТОЎСКАЙ у этнаграфічнай экспедыцыі - ваколіцы м. Даманавічы на Случчыне (цяпер Салігорскі раён). Лета 1928. З архіва Беларускае бібліятэкі-музея імя Францішка Скарыны ў Лондане. Фотарэпрадукцыя Эдварда МІХАЛІКА.

тыбеларускую сутнасць бальшавізму, што гэтулькі часу нявечы плоць і дух народа.

Сёння, калі ў незалежнай Беларусі гэтым якасцям вяртаецца іх першасны, нескажоны сэнс, паказанні Вацлава Ластоўскага прачытваюцца як абвінавачанне і прысуд партыйна-таталітарнай сістэме, пры якой любоў да Бацькаўшчыны кваліфікавалася і каралася як злачынства. Прачытаецца як засцярога, закліццё: будзь чуйны, Беларусце. Не дай чароднаму месі-сатане спакусіць сябе ў твэншчы "светлага ўчора", дзе пад блюзнёрскім лозунгам "Мы дружбой, адноўствам і братствам злучым"

(дасюль, кажуць, красуецца над прывакзальнымі "варотамі" Беларускае сталіцы) шматлікую самабытную нацыю пачуць зноў пераарыбляць у "інтэрнацыянальнага" мутанта

— на пасмешыла другім народам і дзяржавам. Тым болей, што вуснамі Ластоўскага з гэтых жа старонак па-свойму прамаўляюць да нас і другія прарочыя галасы — Янкі Купалы, Максіма Гарэцкага, Сцяпана Некрашэвіча, Усевалада Ігнатюскага... Прамаўляе ў балесным дакорлівым маўчанні ўся расстраляная, знявечаная і ўвакрослая Беларусь.

Такое ў мяне, вядома, асабістае прачытанне паддэнага ніжэй тэксту. У іншага чытача яго можа быць іншым. Але Вацлаў Ластоўскі адзін — яму і слова.

Аляксей КАЎКА.

(Паказанні В. Ластоўскага пад загалоўкам "Я застаўся тым жа нацыянальным дэмакратам..." чытайце на 5-й стар.)

Сярэдняя школа ў вёсцы Сenniца пад Мінскам мае добрую славу. У ёй некалі вучыліся пісьменнікі Янка Купала і С. Шушкевіч. [Фотарэпартаж аб Сenniцкай школе змешчаны на 8-й стар. А гэты здымак зроблены Віктарам СТАВЕРАМ у школе на ўроку беларускай мовы].

ДЗЯРЖАВА І ПЕНСІЯНЕРЫ

КАЛІ НАСТУПАЕ ВОСЕНЬ ЖЫЦЦЯ

А ўсё ж такі, калі разабрацца, чалавечы жыццё пабудавана па самых дэмакратычных з усіх прыдуманых Богам і людзьмі законах, бо ў ім існуюць звышвызначаныя заканамернасці, якія не залежаць ні ад нашых жаданняў, ні ад грошай, ні ад сацыяльнага становішча. Адна з такіх непазбежных, што раней ці пазней напаткае кожнага, — старасць. Ад яе не адкупіцца ні сувязямі, ні хабарам, ні службовымі прывілеямі. Проста раней ці пазней вочы пачынаюць горш бачыць, суставы цяжэй разгінаюцца, а сівізу не схаваць нават самай добрай фарбай. І зноў жа, калі разабрацца, то нічога трагічнага ў гэтым няма, бо прыходзіць яна не знянацку, а рыхтуецца мы да яе так ці інакш усё жыццё. Нават калі і думаць пра гэта не хочацца, але ж і ў 20 гадоў ведаеш, што калі-небудзь будзе 70, прыйдзе час падводзіць вынікі,

азірнуцца на пражытае і з годнасцю прыняць непазбежнае. Напэўна, менавіта таму ва ўсе часы людзі імкнуліся знайсці добрыя словы, каб вызначыць гэтую паручалавечага існавання. Старасць называлі і паважліва — высакароднай, і паэтычна — восенню жыцця, і з мяккай цеплынёю — заслужаным адпачынкам. Уласна кажучы, такім і павінен быць немітуслівы, прыстойны фінал пённага жыцця сярод клапатлівых дзяцей і гарэзлівых унукаў, напоўнены любоўю і павагай родных і грамадства за гады і сілы, аддадзеныя на яго карысць.

Эх, каб чулае бачыць... — вось адзіныя словы і пачуцці, якія ўзнікаюць, калі спрабуеш спраецыраваць гэтую ідылічную карціну на наша сённяшняе жыццё.

(Заканчэнне на 3-й стар.)

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

ЗВАРОТ В.КЕБІЧА

ЗА ДРУЖБУ БЕЗ ФАЛЬШУ

Да грамадзян рэспублікі звярнуўся Старшыня Савета Міністраў Беларусі В.Кебіч з нагоды 50-годдзя вызвалення нашай зямлі ад нямецкіх акупантаў. Прэм'ер нагадаў пра трагічныя ахвяры беларускага народа ў Вялікай Айчыннай вайне і яго гераізм.

Мы назаўсёды захаваем у памяці подзвігі людзей усіх нацый і народнасцей, якія знішчылі фашызм на беларускай зямлі, будзем памятаць і шанавать усіх удзельнікаў антыфашысцкай барацьбы, гаворыцца ў звароце прэм'ера.

Гаворачы пра дзень сённяшні, В.Кебіч адзначае, што цяпер пачынаецца новы працэс умацавання гістарычных сувязей. Дружба, супрацоўніцтва, адзінства з усімі брацкімі народамі без фальшу, хлусні і падману становяцца рэальнасцю. Мы знаходзімся ў пачатку вялікага гістарычнага шляху, наперадзе велізарная карпатлівая работа. У тых далёкіх гады мы перамаглі адзінай сілай, сёння ідзе яднанне ў імя вялікіх мэт — шчасця і дабрабыту кожнага чалавека.

ЗАЯВЫ БСДГ

ДА ШЛЬНАСЦІ І КАНСАЛІДАЦЫІ

Выканкам ЦР БСДГ выступіў з заявай, у якой лічыць, што "дзеейні прадстаўнікоў праўрадавага наменклатурнага дэпутацкага аб'яднання "Беларусь" і іншых праімперскіх сіл накіраваны на разрыв Руху Беларусі, якія ініцыююць апошнім часам "звароты" і "кангрэсы" з мэтай утварэння "канфедэрацыі" з Расіяй "аднаўлення адзінай дзяржаўнасці з'яўляюцца спробай адцягнуць увагу грамадскасці краіны ад поўнага банкруцтва ўрада В.Кебіча, які гэтыя сілы падтрымлівае".

Урад абвінавачваецца ў некомпэтэнтных дзеяннях, у прыватнасці, што датычыцца выканання дзяржаўнай праграмы пераходу да рынкавай эканомікі. На думку Грамады, гэта прынесла Беларусі знешнюю запазычанасць, якая меней чым за два гады ўзрастае з нуля да амаль 1 мільярда долараў (растрэчаных без карысці для народа), шалёную інфляцыю, энергетычны крызіс, уступленне ў ваенны саюз з ваюючымі дзяржавамі. Цяпер, каб утрымацца ля ўлады, Кебіч і тая, хто за ім стаіць, гатовы адмовіцца ад суверэнітэту Беларусі.

Грамадзяне Беларусі не павінны даць сябе ашукаць, перасцерагае БСДГ. Ні новая канфедэрацыя (якой па сутнасці з'яўляецца СНД з самага пачатку), ні аднаўленне "адзінай дзяржаўнасці" не выратуюць цяжкахворую беларускую эканоміку, не прынясуць дабрабыту народу. Сацыял-дэмакраты звяртаюцца да усіх грамадзян Беларусі з заклікам да пільнасці і кансалідацыі.

Выканкам ЦР БСДГ прапанаваў усім дэмакратычным партыям, рухам, арганізацыям, прафсаюзам і прадпрыемствам правесці да пачатку чарговай сесіі Вярхоўнага Савета ўсебеларускую канферэнцыю па праблеме ўтварэння кааліцыйнага ўрада народнага даверу і шляхах выхаду Беларусі з эканамічнага і палітычнага крызісу.

Выканкам ЦР БСДГ канстатуе, што апошнія ўказы прэзідэнта Б.Ельцына былі выкліканы канфрантацыйнымі паводзінамі Вярхоўнага Савета Расіі, які блакіраваў выхад з крызісу ўлады, і абумоўлены ў многім супярэчлівымі і недасканалымі палажэннямі існуючай канстытуцыі РФ, прынятай яшчэ ў брэжнеўскі перыяд.

Мы выказваем спадзяванне, што ў кіраўніцтва і народа Расіі хопіць мудрасці і вытрымкі для цывілізаванага выйсця са становішча, якое склалася.

Мы звяртаем увагу грамадскасці і народных дэпутатаў Беларусі, што прапануемы да разгляду на сесіі ВС праект новай Канстытуцыі Беларусі ўтрымлівае хібы, уласцівыя дзеючай канстытуцыі Расіі, якія здольны выклікаць штучнае абвастранне адносін паміж галінамі ўлады.

УРАДЖАЙ-93

Пяцьсот гектараў займае сад у саўгасе імя Чарнышоў Баранавіцкага раёна. Тут пасаджаны лепшыя сарты яблынь, груш, сліў, алычы, шмат чорных і чырвоных парэчак. У гэтым годзе гаспадарка адправіла на перапрацоўку 150 тон ягад, цяпер пачаўся збор яблык і груш.

Да 800 тон фруктаў плануецца атрымаць у саўгасе сёлета восенню.

НА ЗДЫМКУ: кіраўнік саўгаснага саду Сяргей МЯЛІК задаволены ўраджаем яблык.

РЭЛІГІЙНЫЯ СВЯТЫ

У Заслаўі адбыўся хрэсны ход у гонар свята Узвіжання Крыжа Гасподня. Былі праведзены малебен і ўсяночная.

НА ЗДЫМКУ: хрэсны ход у Заслаўі.

"Я бачу шлях да залежнасці і праз свае грошы. Паглядзіце на поўдзень, Я маю на ўвазе Украіну, да якой я стаўлюся з найвялікшай павагай, як, дарэчы, і да яе кіраўніцтва. Але заўважце, што там адбылося пасля ўвядзення ўласных грошай. Іх можна ўводзіць, прааналізаваўшы ўсе варыянты. І калі ўводзіць уласныя грошы дзеля таго, каб яны змарнелі, гэта будзе злачыства супраць незалежнасці большае, чым іншы крок. На жаль, калі б я быў такім дылетантам, якім быў яшчэ тры гады назад у адносінах да грашовай сістэмы, я мог бы сёння станоўча разглядаць патрыятызм многіх нашых шчырых беларусаў, што без уласных грошай не можа быць дзяржаўнасці. Цяпер жа я вымушаны сказаць, што, каб прыйсці да дзяржаўнасці з уласнымі грашыма, нам неабходна, мне здаецца, дзеля дабрабыту беларускага народа ўступіць у рублёвую зону новага тыпу. І калі мы будзем такімі разумнымі, калі наша фінансавае становішча стане моцным у рублёвай зоне, можа быць пастаўлена пытанне, каб перайсці на ўласныя грошы. І гэта, заўважу, не пярэчыць ніякім пагадненням па СНД і тым пагадненням, якія цяпер падпісваюцца. Проста ёсць разлікі, якія сцвярджаюць, што гэта не стрымліваючы фактар на сённяшні дзень."

Мы перажываем няпростую сітуацыю ў плане станаўлення фінансавай сістэмы. І без жорсткіх мер па абмежаванню фінансавых выдаткаў, па абмежаванню бюджэту, разумных мер па крэдытных стаўках не абысціся. Дарэчы, гэта патрэбна, нягледзячы на тое, ці пойдзем мы ў рублёвую зону, ці не пойдзем..."

(З інтэр'ю Старшыні Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь С.ШУШ-КЕВІЧА "Народнай газеце").

АЦЭНКА ПАДЗЕЙ У РАСІІ

БНФ — ЗА ЕЛЬЦЫНА

Сваё стаўленне да падзей у Расіі апазіцыя БНФ у Вярхоўным Савете выказала ў адмысловай заяве. Апазіцыя Беларускага народнага фронту лічыць поўнаасцю апраўданымі і правамоцнымі дзеянні прэзідэнта Расіі Ельцына па роспуску Вярхоўнага Савета і прызначэнню нечарговых выбараў у новы пра-

фесійна дзеючы парламент Расійскай Федэрацыі.

Мы лічым, гаворыцца ў заяве, што падзеі ў Расіі ёсць добры прыклад для Беларусі. Нечарговыя выбары, як заяўлена Вярхоўным Саветам, павінны адбыцца ў нас вясной 1994 года. Гэтыя выбары, калі трымацца закона і права, могуць прайсці толькі на тых умовах, за якія законна выказаліся 442 тысячы грамадзян Рэспублікі Беларусь, што паставілі свае подпісы за рэфэрэндум.

Існаванне старых структур улады на Беларусі, у Расіі, на Украіне і ў іншых месцах небяспечнае для грамадства. Першачарговай задачай апазіцыя лічыць адстаўку Савета Міністраў і стварэнне часовага (да выбараў парламента) кааліцыйнага ўрада Беларусі.

ДАГАВОРЫ

ТРЫ ДАКУМЕНТЫ

На маскоўскай сустрэчы кіраўнікоў дзяржаў і ўрадаў, што завяршылася стварэннем эканамічнага саюза, былі падпісаны тры важныя дакументы, якія ў асноўным датычацца вываду расійскіх войск, часова размешчаных на тэрыторыі Беларусі. Гэта дагавор аб статусе расійскіх войск, пагадненне аб парадку іх вываду ў Расійскую Федэрацыю і графік іх вываду.

Бакі дагаварыліся скараціць тэрмін вываду стратэгічных ядзерных сіл Расіі на два гады. Калі па Лісабонскаму пратаколу тэрмін вызначаны сямю гадамі, гэта значыць да 1998 года, то рэальна гэтыя войскі будучы выведзены ўжо ў 1996 годзе.

ЭКАЛОГІЯ

СТАЛІЦА ЗАДЫХАЕЦА

Мінск літаральна задыхаецца ў дыме восеньскіх кастроў. Спецыяльная аўтагаспадарка гарадской санэпідэманстанцыі знаходзіцца на галоўным паліўным пайку. Замест 217 тон гаручага ў жніўні было атрымана толькі 110, і ў верасні яго атрымалі таксама толькі 50 працэнтаў. Таму за першыя 15 дзён восені Мінск не прыбіраўся на працягу дзевяці дзён. Намаганні санэпідэманстанцыі ледзь хапае на ўборку бытавых адходаў, не кажучы ўжо аб асеннім лістападзе.

У такой сітуацыі адзіным памочнікам ва ўборцы застаецца агонь. Многіх дворнікаў і прыбіральшчыкаў стрымлівае пакуль толькі пагроза штрафу за спальванне смецця ў межах горада.

ВЕСТКІ АДУСЮЛЬ

"Чырвоную кнігу Рэспублікі Беларусь" выпускае выдавецтва "Беларуская энцыклапедыя". 400 відаў жывёл і раслін, якія знікаюць, змяшчае "Чырвоная кніга". 10 гадоў назад ў ёй былі пазначаны толькі 150 відаў.

НАШ альпініст, студэнт геаграфічнага факультэта БДУ Алег Копач, узяў бел-чырвона-белы флаг на ўсходнюю вяршыню Эльбруса. Узыходжанне яго групы на галоўны пік Каўказа адбывалася ў цяжкіх пагодных умовах. Беларускі альпіністы прабывалі на Эльбрусе каля 15 мінут.

У СТАЛІЧНЫМ магазіне "Школьнік" з'явіліся заморскія тавары, так неабходныя вучням. Для самых маленькіх — ранцы коштам... 220 тысяч рублёў. Для старэйшых — аўтаручкі па цане ад 930 тысяч да 1 мільёна рублёў з гакам.

150 МІЛЬЁНАУ экіо будзе затрачана на рэканструкцыю ўчастка дарогі Брэст—Мінск. Палову гэтай сумы выплаціць Еўрапейскі банк рэканструкцыі і развіцця, астатняе возьмуць на сябе нямецкія фірмы.

У СЕЙФЕ, што знаходзіцца ў рабочым кабінцеце забітага нядаўна Д.Арцымені, старшыні Гродзенскага абласнога Савета народных дэпутатаў, знойдзена буйная сума грошай у амерыканскіх доларах, нямецкіх марках і іншай валюце. У пераліку на сённяшні курс яна складае 70 мільёнаў рублёў.

КАЛІ НАСТУПАЕ ВОСЕНЬ ЖЫЦЦЯ

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.)

Зніклі некуды са сквераў і паркаў бадзёрыя старыя, што маглі гадзінамі, акружаныя бальшчыкамі, праседжваць за шахматнымі дошкамі, усё радзей можна сустрэць на гарадскіх лаўках з абавязковымі газетамі ў руках пенсіянераў, якія лепш за ўсіх ведалі ўсе навіны і імгненна вырашалі любое пытанне ўнутранай альбо знешняй палітыкі. А між тым, пенсіянераў менш не стала. Наадварот, наша рэспубліка імкліва "старэе", і на сённяшні дзень 12 працэнтаў яе жыхароў — гэта людзі, якім больш за 65 гадоў. У Мінску пенсійную мяжу пераступілі 270 тысяч чалавек — 1/6 частка насельніцтва сталіцы. Кожны пяты жыхар Беларусі дасягнуў пенсійнага ўзросту, а да двухтысячнага года, на прагносты спецыялістаў, пенсіянерам будзе кожны трыці...

Дык як жа сёння выглядае жыццё гэтай арміі старых, на долю якіх выпалі і гады сталіншчыны, і жудасная вайна, і пасляваенная галечка, і бытавая неўладкаванасць "хрушчоб", і ўсе іншыя "радасці" развітога сацыялізму і перабудовы непабудаванага грамадства?

Першае ўражанне, калі чытаеш лічбы, што сведчаць аб пенсійным забеспячэнні: не так ужо і дрэнна.

Мяркуюць самі: памер мінімальнай пенсіі па старасці сёння складае 13 тысяч 500 рублёў. Нямнога. Але ж для тых, хто атрымлівае гэты мінімум, устаноўлена даплата 4 500 рублёў. Калі табе за 80 — яшчэ столькі ж, калі ты ўдзельнік вайны — прыплюсуй да сваіх прыбыткаў яшчэ 50 працэнтаў ад мінімальнай зароботнай платы. Максімальная пенсія па ўзросту складае 46 тысяч 575 рублёў. Што датычыцца пенсіянераў-інвалідаў, то іх штомесячны прыбытак даходзіць да 52 тысяч. Зайздросціць, вядома ж, ніхто не будзе, але трэба сказаць, што такія грошы сёння атрымліваюць далёка не ўсе маладыя, здаровыя і працаздольныя грамадзяне. Дастаткова сказаць, што заробатная плата работнікаў сферы сацыяльнага забеспячэння, якія якраз і займаюцца налічэннем пенсій і доглядаюць за старымі, складае 20—25 тысяч. Але ж грошы — гэта далёка не адзінае, чым

сёння можна аблягчыць жыццё старых. Бясплатная падпіска на газеты і часопісы, бясплатныя абеды, якія дастаўляюцца на дом адзінокім і бездапаможным і арганізуюцца для тых, хто не можа рухацца, таксама бясплатнае забеспячэнне бульбай, прадуктамі харчавання і адзеннем.

Літаральна на днях у Мінску адкрыўся магазін "Суполка", дзе будуць абслугоўвацца маламаёмныя пенсіянеры па так званых сацыяльна нізкіх цэнах. Праўда, памяшканне для гэтага магазіна "выбіваўся" сацыяльнымі службамі больш за два гады (цікава было б ведаць, колькі прыватных фірмаў і сумесных прадпрыемстваў за гэты час адкрылі свае офісы ў цэнтры горада), але ж затое сёння пенсіянеры змогуць набыць там неабходныя рэчы па цэнах, даступных нават самым бедным. З велізарнай удзячнасцю расказалі мне ў Міністэрстве сацыяльнага забеспячэння пра дырэктара вытворча-камерцыйнай фірмы "Ромікс" Канстанціна Церахава, які знайшоў грошы, каб апаціць свята для старых, якое адбылася 1 кастрычніка ў Дзень састарэлых людзей у Мінскім Доме афіцэраў.

Асобная размова — дамы для састарэлых. Сумная размова, да якой мы яшчэ вернемся. Але ж сёння з упэўненасцю можна сказаць, што дзяржава ўсё ж такі знаходзіць грошы, каб старыя маглі там не толькі добра харчаватца, але і экзатычнымі бананамі часам пасвацца. Увогуле, на гэтым артыкул можна было б і скончыць, бо пра сённяшняе становішча пенсіянераў у ім расказана, прычым, усё напісанае цалкам адпавядае рэчаіснасці. Але ж любая з'ява, як той самы медаль, мае два бакі, і, разгледзеўшы адзін, давайце паглядзім на другі.

Не так даўно на пошце ад старой жанчыны, што прыйшла па пенсію, даялося пацуць: "Раней атрымлівала 88 рублёў, і на ўсё хапала, зараз — 20 тысяч, а як пражыць на іх — не ведаю"... Шчыра кажучы, я гэтага не ведаю таксама, бо калі дзесятак як каштуе амаль паўтысячы рублёў, цюбик зубной пасты ад тысячы да трох, а бутэлька кефіру — 70 рублёў, нават у маладога і здаровага апусцяцца рукі. А гэта ж старыя, у якіх ужо няма сіл, каб

стаяць у доўгай чарзе за таннымі прадуктамі ці праціснуцца першым да прылаўка. Так што часцей за ўсё грошай хапае толькі на самую простую ежу, а калі, крый божа, даялося набыць новую куртку ці чаравікі, — хадзіць яму галодным. Вось і пацягнуліся ў раённыя аддзелы сацыяльнага забеспячэння за дапамогай тыя, хто яшчэ зусім нядаўна лічыў сябе матэрыяльна забеспечанымі. Толькі там, у першую чаргу, імкнуцца дапамагчы адзінокім, бо справядліва лічыць, што тым, у каго ёсць родныя, хаця б талерка супу гарантавана. Але ж яшчэ адна сумная прыкмета часу: усё больш і больш бацькоў пры жывых дзецях трапляюць у дамы састарэлых. Так-так, самі дочки і сыны прывозяць туды сваіх мамаў, татаў і пакідаюць іх там, папярэджаючы персанал: нават калі назад прывезьце і на парог пасадыце, — у дом не пушчу! Ды і бацькі часам прасяцца: пакіньце тут, бо калі адправіце дамоў — у пяццю палеў... Такі канфлікт бацькоў і дзяцей аўтару вядомага ўсім рамана Тургенева нават не сніўся.

Старому чалавеку зараз даводзіцца адмаўляцца ад усёго, нават самага неабходнага. Карыстанне тэлефонам ужо каштуе 500 рублёў у месяц, дадаўце сюды яшчэ і памінутную аплатаў размоў, якая пачала дзейнічаць месяц таму, памножце гэта да дванаццаці месяцаў і атрымаеце лічбу, якая будзе вельмі многім не па кішэні. А тэлефон для старых — часам адзіны сродак зносін з людзьмі, магчымаць выклікаць "хуткую дапамогу"...

Яшчэ не так даўно рэспубліканскі Фонд міласэрнасці і здароўя мог час ад часу парадаваць пенсіянераў бясплатнымі пуцёўкамі ў дамы адпачынку. Сёння знікае і гэтая магчымаць: базы адпачынку і санаторыі дзяржава, не маючы сродкаў на іх утрыманне, перадае камерцыйным структурам, якія робяць з іх утульныя куточки "для сваіх". Ды што там санаторыі, калі сёння няма бензіну, каб развезці абеды бездапаможным і адзінокім. І як ні тлумачыць супрацоўнікі сацыяльных службаў у камітэце па нафце і газу, што, калі сёння зэканомяць на іх транспарце, заўтра ўзрасце расход на бензін для пахаваль-

ных машын, іх не чуюць. Дарэчы, што датычыцца пахаванняў. Апошнім часам узнікла новая жудасная з'ява: родныя, бывае, адмаўляюцца забіраць з моргаў целы сваіх памершых блізкіх. Можна, канешне, многа гаварыць пра чалавечую чэрствасць і абыякавасць, але пажадана перад гэтым азнаёміцца з прэйскурантам рытуальных паслуг. Пасля гэтага адразу хочацца пажадаць усім акружаючым доўгага-доўгага жыцця. Трэба чакаць, што калі інфляцыя будзе такімі ж тэмпамі "накручваць" цэны ў гэтай сферы, усё болей і болей людзей стануць кіравацца біблейскім заветам: "Хай мёртвыя хаваюць сваіх мерцаючых"...

Што можна да гэтага дадаць? Зноў заводзіць размову аб чэрствасці і бяздушнасці? А можа прыгадаць, што найпершы абавязак любой дзяржавы — стварыць для сваіх грамадзян умовы, у якіх яны мелі б магчымаць выявіць свае лепшыя рысы. Бо грамадства можна лічыць нармальным, здаровым і добра арганізаваным толькі тады, калі яго членам выгадна быць шчырымі, інтэлігентнымі, маральнымі і прыстойнымі. На жаль, у нас сёння, каб добра жыць, патрэбны зусім іншыя якасці. Хаця права выбару маральных арыенціраў у асобы не можа адбараць ніхто, нават тое ж грамадства, аб стане якога, дарэчы, судзяць менавіта па адносінах да слабейшых, а значыць — старых.

І яшчэ адно. "Старэе" не толькі наша Беларусь. Сёння кожны месяц на планеце мільён чалавек пераступае мяжу 60-годдзя, 100 тысяч чалавек пераходзяць мяжу 80-гадовага ўзросту. Урады, якія думаюць аб будучыні сваіх дзяржаў, ужо даўно разумелі гэта і робяць стаўку не на моладзь, а на старых. Ствараюцца ўсе ўмовы, каб грамадства як мага даўжэй магло карыстацца іх вопытам, ведамі і ўменнем, каб захаваць працаздольнасць пенсіянераў, іх цікавасць да жыцця. А яшчэ мудрыя ўрады клапацяцца пра сваіх старых таму, што разумюць: іх сённяшні дзень — гэта заўтрашні дзень тых, хто сёння моцны, дужы і здаровы, і ад яго не адкупіцца ні грашамі, ні сувязямі, ні прывілеямі...

Вераніка ЧАРКАСАВА.

С ОНЯ БЕЙЦ з Таронта кожны месяц дасылае ў фонд "Дзецям Чарнобыля", арганізаваны ў 1990 годзе Галоўным праўленнем Федэрацыі рускіх канадцаў, не менш чым 100 долараў. Яна займаецца рукадзеллем, вырабляе розныя рэчы, а потым прадае іх сваім сябрам і

ЁСЦЬ ДОБРЫЯ ЛЮДЗІ

знаёмым і такім чынам збірае грошы на дабрачынныя мэты. З пачатку існавання фонду яна ахвяравала ўжо 3 415 долараў. Аб гэтым мы даведаліся з вераснёўскага нумара канадскай газеты "Вестник".

Федэрацыя рускіх канадцаў, якая складаецца пераважна з беларусаў, дапамагае ў асноўным Беларусі, як больш пацярпелай ад чарнобыльскіх наступстваў. "Вестник" паведамляе, што на працягу 1991 года ФРК даслала нам дапамогі на агульную суму больш за 84 506 долараў, а ў 1992-м — 25 627 долараў. Суды ўваходзяць медыкаменты ад фірмы "Новофарм", персанальныя камп'ютэры для клінікі Рэспубліканскага навукова-даследчага інстытута радыяцыйнай медыцыны ў Аксакаўшчыне, ахвяраванні ад "Дэмакратычнага польскага таварыства", іншых устаноў і асоб у Канадзе, сабраныя актывістамі ФРК. Ахвяраванні працягваюць паступаць на рахунак фонду.

У Беларусі ніхто не застаецца абыякавым да людской дабрывы нашых канадскіх суайчыннікаў. Вельмі прыемна адчуваць, што мы і нашы дзеці не забыты, што ёсць людзі, якія ўвесь час пра нас турбуюцца.

Т. СЯРГЕЕВА.

НА ЗЯМЛІ БАЦЬКОЎ

ЯКАЯ ТЫ, БЕЛАРУСЬ?

Юрка Станкевіч — самастойны студэнт, які вывучае мастацтва кінематаграфіі ў Эвагрын Стэйт Каледжы (штат Вашынгтон), прыехаў у Беларусь здымаць фільм. Нарадзіўся ён у Амерыцы, але моцны спадчынна-генетычны код зрабіў сваю справу, і вось мара пазнаёміцца з зямлёй сваіх продкаў здзейснілася. Усе два тыдні суправаджаў і дапамагаў яму ў працы ягоны бацька — Богуш Станкевіч, які нарадзіўся каля Ашмянаў, але доўгі час жыве ў Амерыцы.

Лёс беларускага народа, лёс Беларусі пасля чарнобыльскай трагедыі, будучыня дзяржавы — вось што непакоець маладога чалавека, і гэта галоўная тэма будучага фільма.

Час прайшоў у раз'ездах і спатканнях з рознымі людзьмі. Ён наведваў Магілёў і Спаўгарад, вёску, дзе жывуць перасяленцы з забруджанай зоны, быў у шпіталах і дзяржаўных установах, сустракаўся з дэпутатамі і проста людзьмі на вуліцы. Пытанні было шмат. Аб тым, як

асвятляецца тэма Чарнобыля па тэлебачанні, паведамліў намеснік старшыні Дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі Рэспублікі Беларусь Павел Шаўчук. Цікавай была сустрэча з кіраўніцтвам Беларускага народнага фронту "Адраджэнне". Вельмі моцнае ўражанне засталася пасля наведання Рэспубліканскага анкагематалагічнага цэнтру.

Прыемна было назіраць, як працуе Юрка. Рабіў ён усё вельмі спакойна, дасканала, адчуваўся прафесіяналізм. Які атрымаецца фільм? Мяркую, у нас будзе магчымаць пабачыць, ён абяцаў даслаць стужку.

А на заканчэнне чакала яшчэ адна сустрэча. Гэта не першы візіт на Бацькаўшчыну старэйшага Станкевіча. А вось пабачыць сваёго маподыга сваяка і праводзіць у далёкую дарогу павінны былі прыехаць у Мінскі аэрапорт суродзічы, якія жывуць тут, у Беларусі.

Таіса БАНДАРЭНКА.

ПА МЕТАДУ

ЎРАЧА Р. ФОЛЯ

Сорак гадоў вядомы сусветнай медыцыне метад германскага ўрача Р.Фоля. Аднак у рамках былога Саюза ён доўгі час замоўчваўся. Цяпер асваеннем яго і выкарыстаннем на практыцы паспяхова займаецца ў Мінску фірма "БЕЛНІКО".

Некалькі дзесяткаў тысяч пацыентаў прайшлі тут дыягностыку і лячэнне. Сутнасць метаду — у вымярэнні электраправоднасці ў кропках класічнай акупунктуры і яшчэ ў васьмістах, адкрытых Р.Фолем, а таксама ў правядзенні "медыкаментознага тэста", што дазваляе з дакладнасцю да 98—100 працэнтаў выявіць захворванне на ранняй стадыі. Вынікі дыягностыкі становяцца для кожнага канкрэтнага пацыента своеасаблівым лячэбным фактарам, які выкарыстоўваецца для прыгатавання індывідуальнага лякарства па спецыяльнай тэхналогіі. Такі сродак не ўтрымлівае хімічна актыўных рэчываў, асновай для яго служаць дыстыляваная вада, пчаліны воск, фізіялагічны раствар кухоннай солі і г.д. Выкарыстоўваецца ў метады Р.Фоля і лячэнне нізкачастотнымі токамі, што дае хуткі абязбольваючы эфект.

НА ЗДЫМКАХ: адным з першых асвоіў метад Р.Фоля ўрач-гамеопат Віктар НІКАЛАЕУ; медыкаменты і крэмы заходнегерманскай фірмы для лячэння па метаду Р.Фоля.

Фота А. ТАЛОЧКІ.

НАТАТКІ ЎДЗЕЛЬНІКА З'ЕЗДА

СЛАВІСТЫ СУСТРАЭЛІСЯ Ў БРАЦІСЛАВЕ

На пачатку залатой восені сталіца незалежнай Славакіі загаманіла на ўсіх славянскіх мовах. Тут, над берагам Дуная, працаваў чарговы, ужо адзінаццаты, Міжнародны з'езд славістаў. Гучала на ім і беларуская мова. Праўда, не так часта, як хацелася б: наша дэлегацыя была самай нешматлікай з усіх славянскіх і ўступала нават неславянскім — венгерскай ці японскай. У ёй было ўсяго 15 навукоўцаў — М. Біч, А. Грыцкевіч, К. Кабашнікаў, Л. Малаш, В. Мартынаў, І. Навуменка, Г. Праневіч, А. Супрун, Г. Цыхун, І. Шаблюўская і іншыя. Ды часта наконт мовы "выручалі" зарубежныя вучоныя. На з'ездзе прысутнічалі і ўзнімалі ў сваіх дакладах беларускую праблему такія беларусысты, як К. Гутшміт, Г. Ротз (Германія), А. Барташэвіч, М. Кандрацок, З. Нядзеля (Польшча), Ю. Лабінцаў (Расія), Юн Ічы-сата (Японія).

Зрэшты, беларуска здабывае ў свеце ўсё новых і новых сяброў. З прыемнасцю я пазнаёміўся на з'ездзе з бельгійскім прафесарам Ф. Томпсанам, нямецкім даследчыкам Г. Шалерам, масквічак Н. Запольскай. Ужо самі назвы іх дакладаў — "Духовныя цяжкіны на Украіне і ў Беларусі ў XVI—XVII ст. ст. — рэалістычнае асучасніванне ці псеўдамарфоза праваслаўя?", "Далычкі аб пераходзе ад усходнеславянскага моўнага адзінства да рускай, украінскай і беларускай моў", "Біблія Ф. Скарыны і Псалтыр А. Фірсава і іх заходнеславянскія крыніцы (сістэмна-функцыянальны статус гібрідных моў)" — сведчаць, што беларуская гісторыя, мова, літаратура набываюць усё большую прыцягальную сілу. У "Зборнік рэзюме", які выйшаў да з'езда, уключаны таксама тэзісы даклада "Польская культура ў беларускім літаратурным адраджэнні канца XIX — пачатку XX ст." прафесара Вроцлаўскага ўніверсітэта Т. Позняка, але сам ён не прыхаваў.

Увогуле ж браціслаўскі форум быў ці не самым прадстаўнічым за ўсю гісторыю славянства руху, які арганізацыяна аформіўся яшчэ да другой сусветнай вайны. Праграма з'езда, што праходзіла ўжо ў 17 залах, уключала амаль 800 асноўных і яшчэ звыш 300 "скрытавых" дакладаў. Адкрыўся ж ён урачыста — у прадстаўнічай зале "Істраполіс" (Істрай рымляне называлі Дунай) прывітанніямі прэзідэнта Славацкай Рэспублікі М. Ковача і старшыні Славацкага камітэта славістаў Я. Дорулі.

Гісторыі Славакіі, яе мове, літаратуры былі прысвечаны многія даклады, выступленні ў дыскусіях. Слухаючы іх, я пераканаўся, што ў Славакіі і Беларусі — падобны лёс. Доўгія стагоддзі яны знаходзіліся ў "цені" больш магутных блізкамоўных суседзяў і толькі нядаўна сталі незалежнымі. І славакі, і беларусы шукаюць сваё апірышча ў гісторыі — у традыцыях, што ідуць ад Вялікай Маравіі, ад Полацкага і Тураўскага княстваў, Вялікага Княства Літоўскага. Толькі першым гэты ўдаецца (іх спадкаемства ў дачыненні да Вялікай Маравіі пад сумненне не ставіцца), другім жа ўвесь час даводзіцца даказваць, што справядку жывуць на сваёй зямлі. Розніца бачыцца яшчэ і ў тым, што права славакаў на незалежнасць чэхі не адмаўляюць (прынамсі, публічна, у друку); у нас жа яно часта адмаўляецца самімі беларусамі.

Па-сапраўднаму я пазайздросціў славакам, іх павазе да ўсяго нацыянальнага, калі ў нядзельны дзень мы паехалі ў вёску, дзе нарадзіўся Ян Коляр, і горад Марцін — цэнтр нацыянальнага адраджэння. Там знаходзяцца этнаграфічны і літаратурны музеі, музей пад адкрытым небам, а таксама "Маціца славацкая", установа, блізкая па мэтах да нашага Цэнтра імя Ф. Скарыны. Але адрозненні паміж імі — агромністыя. У першай — чатырнаццаціпавярховы, абсталяваны сучаснай тэхнікай будынак з

трохмільённай бібліятэкай, багатым архівам, інстытутамі біяграфій і бібліяграфіі, уласным выдавецтвам. У другога — восем пакояў на другім паверсе былога Інбелкульту, адсутнасць сродкаў на набыццё нават самых неабходных беларускіх кніг. Праўда, суцэсцала, што ў "Маціцы" — 130 гадоў гісторыі (няхай і перарывістаў), а ў цэнтры — толькі два з паловай. І развіццё яму будзе лягчэй, абспіраючыся якраз на вопыт розных славянскіх "маціц". Пра гэта хораша гаварылася са старшынёй Рады "Маціцы славацкай" спадаром Ёзэфам Маркушам, які на развітанне падарваў для цэнтры і МАБ некалькі каштоўных выданняў.

Вядома, была на з'ездзе і традыцыйная славянская выстава. Беларусы таксама прывезлі на яе каля двухсот выданняў (часта — уласных), якія застануцца ў Славацкай акадэміі навук. Многія наведвальнікі пыталіся, дзе можна купіць іх (Біблію Ф. Скарыны, слоўнік "Беларускія пісьменнікі", мовазнаўчыя працы) — няхай і па "сусветных" цэнах. Але што мог я прапанаваць ім апрача асабістага абмену? На кнігі мы не ўмеем сабраць тыраж, а потым, нарэшце выдаўшы, выгадна яе прадаць...

Аднак вернемся да выставы. На ёй, на стэндах нашых суседзяў, я пабачыў мноства новых беларусікаў, якія шчыра ўзрадавалі. Гэта і зборнік, прысвечаны Скарыне і выдадзены ў Празе сябрам МАБ Ф. Сокалавай, і нямецкае перавыданне кнігі А. Флароўскага пра сувязь Ф. Скарыны з чэшскім кнігадрукаваннем, і беларускі слоўнік варшаўскага лінгвіста А. Барташэвіча, і цалкам беларускі выпуск штогодніка "Палона-славяка арыенталя", які рэдагуе сябра МАБ Б. Бялаказовіч, і даволі шматлікія публікацыі беларускіх філолагаў (А. Аксамітава, В. Мартынава, А. Супруна, І. Шаблюўскай і інш.), якія ўсё ж прабіваюцца ў Еўропу. Пабачыў таксама некалькі новых прац пра В. Быкава, А. Разанава.

І, вядома ж, былі цікавыя, часам нечаканыя сустрэчы. Вольга Кухтава, удава самабытнага пісьменніка Андрэя Лыкагорскага, гадвала на заключным прыёме Янку Купалу, які, аказваецца (не ведаў раней), быў у Браціславе ў 20-я гады. З інжынерам Ота, зяцем пісьменніка Глены Крыжанавай-Брындзавай (ужо нябожчыцы), друга гаварылі пра Уладзіміра Караткевіча, які двойчы прыязджаў сюды, падарожнічаў па Карпатах, успаміналі сумесныя вечары ў Мінску і Навагрудку. Спадарыня Сканарохава-Вентурыні з Генеўскага ўніверсітэта падзялілася планами адкрыць лектарат беларускай мовы і літаратуры (вось толькі кніг няма...), а японцы дружна падтрымалі ідэю стварэння сумеснага фонду імя І. Гашкевіча. Многія незнаёмыя славакі, пабачыўшы на пінжаку "Беларускую" візітку, пацскалі руку, пыталіся, ці "вытрываем".

Паводле рашэння Міжнароднага камітэта славістаў (на жаль, Беларусь у ім пакуль што не прадстаўлена: вядомы мовазнавец М. Суднік выйшаў з яго па ўласным жаданні, а Г. Цыхун, вучоны сакратар МАБ, прысутнічаў на пасяджэннях пакуль што як асабіста запрошаны), наступны з'езд славістаў адбудзецца праз пяць год у Польшчы — Варшаве ці Кракаве. А там зноў прыйдзе чарга ўсходніх славян. Паколькі ж у Маскве і Кіеве такія з'езды ўжо адбыліся, дык, відаць, гэтая чарга будзе — беларускай.

Адам МАЛЬДЗІС,
прэзідэнт Міжнароднай
асацыяцыі беларусістаў.

Прыемна было адчуваць сябе на сцэне з такімі выдатнымі выканаўцамі роляў, як Грыгоніс (Франціш Пустарэвіч), Лявіцкі, прыгожы хлопчык Алесь Залескі ў ролі Якіма і інш.

Нягледзячы на паўторную пастаноўку "Паўлінкі", і цяпер была пачуццёвая зала публікі, якая з энтузіязмам, гарача вітала кожную сцэну спектакля. У драматычны гурток і хор уваліліся ўсё новыя сілы. Быстра разыходзіліся выданні беларускай літаратуры і, калі не хапала грошай, каб выкупіць з друкарні чарговы нумар "Нашай нівы" ці новы зборнік, і мы, моладзь, бегалі па ўсёй Вільні, збіраючы складкі, людзі не шкадавалі, хто залатоўкі, а хто і рубля на гэту мэту. Я не памылюся, калі скажу, што прычынай такой добразычлівасці з боку грамадства да развіцця беларускай культуры была ў значнай меры купалаўская "Паўлінка".

Неўзабаве мне давялося выконваць трудную ролю Пронкі ў 4-актовай інсцэніроўцы апавядання Эл. Ажэшкі "Хам". Вось урывак з рэцэнзіі на гэты спектакль.

...Ігралі на сцэне "Хам" — драматычны абразок з жыцця надднёманскіх сялян-беларусаў — рэч вельмі сур'ёзную па сваім змесце і рэч, каторая вымагае ад штукара вялікай кемнасці і сцэнчнай практыкі.

...Пронку добра сыграла П. Мядзёлка. Яна іграла з захватам, хоць і чувалася, што штукарка новая асоба на сцэне. Ёй удалося стварыць тып Пронкі, каторая цікава сваёй трагічнай шчырасцю. Асабліва міла ўдарала вуха слухача чыстая з добрай акцэнтацыяй беларуская мова штукарка... ("Наша ніва" N 50 за 12/XII-13 г.).

дзякваць вялікай папулярнасці купалаўскай "Паўлінкі", з якой і пачыналася праца Першага Таварыства. Даходзіла да таго, што амаль кожны раз, калі я праходзіла па вуліцах мінскіх акраін, то з аднаго, то з другога боку чуліся звонкія юнацкія галасы: "Паўлінка!", "Паўлінка!" або "Паўлінка, а дзе ж твой Якімка?". Відаць, гэтыя гарэзнікі не раз пабывалі ў "Беларускай хатцы". І хаця на гэтай сцэне я іграла ролі і Зоські з "Раскіданага гнязда" Я. Купалы, і Пронкі з "Хама", і іншыя ролі, аднак гэтым юнакам найбольш палюбілася "Паўлінка". Вось гэтыя падлеткі хутка сталі нашымі дапаможнікамі. Хіба можа забыцца ўдзел гэтых падлеткаў у абсталяванні сцэны да першага акта "Хама"? Захацелі хлопцы ўсю сцэну як мага больш наблізіць да жывой прыроды. Ул. Галубок намалываў прыгожы заднік. Хлопцы збілі з дошчак шырокае карыта, напоўнілі яго вадой (рака Нёман!), пакрылі ўсю сцэну зялёным дзірваном, засадзілі жывымі кустамі, каб быў чуцен плёскаць вады, за кулісамі з палівачкі журчэла ў карыта вада. Там жа было нарыхтавана вядро з жывой рыбай.

На сцэне сядзіць на перавярнутым чоўне Паўлюк і латае рыбалоўную сетку. Ля берагу яго малодшы брат Цыпрук закідае вуду за кулісы, а там хутка начэпляюць на кручок жывую рыбу. Праз хвіліну Цыпрук тузае вудзіліно, і рыба б'ецца-трапечацца на зялёнай мураве перад самай публікай. З аднаго боку куліс дзяўчаты прышыцана спяваюць жніўную песню, а з другога боку я іграю на жалейцы. Нямая сцэна працягваецца хвілін пяць, а мо і больш. Публіка гарача апладзіруе.

— Ледзь не тэатр Станіслаўскага ў Маск-

Паўліна МЯДЗЁЛКА

КУПАЛАЎСКАЯ "ПАЎЛІНКА" Ў МАІМ ЖЫЦЦІ

Школай драматычнага мастацтва з'яўляліся для мяне Першае таварыства беларускай драмы і камедыі ў Мінску пад кіраўніцтвам прафесіянальнага артыста Фларыяна Ждановіча. На сцэну Мінскага гарадскога тэатра (цяпер І-шы Дзяржаўны тэатр імя Я. Купалы) трапіла выпадкова. Праездом з Кіева ў Жорнаўку, куды накіроўвалася адкрыць адну з першых беларускіх школ, я затрыманася ў Мінску на некалькі дзён. У гэты час там адбываўся І-шы з'езд салдацкіх дэпутатаў арміі Заходняга фронту (з'езд адкрыўся 18 кастрычніка 1917 г.). Для дэпутатаў з'езда спешна рыхтавалася пастаноўка "Паўлінкі". Мне запрапанавалі выступіць у ролі Паўлінкі. Спектакль у гарадскім тэатры прайшоў гладка, жыва, весела. Усведамленне таго, што я выступаю на сапраўднай тэатральнай сцэне, а не на цеснай сцэне клубу, прытым — для дэпутатаў з'езда, узнімала пачуццё адказнасці, і я іграла з такім жа ўздзімам, як і ў часе свайго першага выступлення ў Піцеры. Пасля спектакля за кулісы прыйшлі дэпутаты з'езда вітаць нас з поспехам і падзякаваць за пастаноўку. Адзін з дэпутатаў, пабачыўшы, што я збіраюся ўжо выходзіць з тэатра, апарануся ў шырокую, ветрам падбітую сляпяную світку, папрасіў мяне затрымацца і праз некалькі хвілін прынес і падарваў мне цёплы ваўняны світар. Як мне пазней казалі, гэта быў піццёрскі бальшавік Ал. Чарвякоў, пазнейшы "Усебеларускі староста".

З гэтага дня я стала членам Першага Таварыства беларускай драмы і камедыі. Калектыў быў даволі вялікі. У яго склад уваходзіла ўся сям'я Ждановічаў: брат Фларыяна — Антон, які пазней прыняў псеўданім Крыніца, жонка Фларыяна, дачка Ірына. Апрача іх, Галубок, Фальскі, Грыгоніс, Саннікаў, Міцкевіч, Злотнікаў, Жакоўскі, сёстры Вера і Люба Тарасік, пазней далучыліся Ржэцкая і шмат іншых.

Ці памятаеце вы, старыя сябры па сцэне, якая гэта была самаадданая праца, праца, поўная своеасаблівай романтикі? Ці памятаеце, як адны з вас пасля цяжкай дзённай працы, другія, галодныя і зняможаныя ад дзіўных пошукаў працы, аддавалі свой вольны час, усе сілы мастацву для свайго народа? Ці памятаеце "Беларускую хатку" на Конскім рынку, дзе адбываліся нашы спектаклі?

Доўгая, бы пуныя, сцюдзёная будыніна. Апрача залі са сцэнай былі два пакойчыкі. Кожны вечар тут адбываліся рэпетыцыі. Нікога не трэ было зазваць, упрошваць — усе прыходзілі акуратна і бясспрэчна выконвалі ўсялякую работу: самі падмяталі і мылі падлогу, самі рабілі дэкарацыі, шылі, вышывалі нацыянальныя касцюмы, самі на сваіх плячах насілі дэкарацыі на Ляхаўку, дзе час ад часу ставіліся спектаклі. І ўсяму гэтаму трэба

ве! — з лёгкай, але дружалюбнай іроніяй кажучы нам падчас антракта.

Цяпер трэба хуценька прыбраць усе кусты, дзірваны, карыта з вадой і паставіць дэкарацыю сялянскай хаты для 2-га акта. Усё гэта ў момант было зроблена рукамі хлапцоў са Старажоўкі і Камароўкі. Сярэд іх быў і будучы пэат Андрэй Александровіч і будучыя акторы тэатра, як Платонаў і інш.

Вясной 1919 года мяне пасылаюць у Гродна ў якасці інспектара беларускіх школ. У мае абавязкі ўваходзіла забеспячэнне школ падручнікамі, беларускай літаратурай, выпрацоўкай праграм, арганізацыя прафсаюза і курсаў перападрыхтоўкі настаўнікаў.

Да першай сусветнай вайны ў Гродне існаваў Гурток беларускай моладзі, у які ўваходзілі пераважна гімназісты. З часам гімназісты раз'ехаліся і ГБМ перастаў існаваць. Даведаўшыся пра гэта, мы рашылі аднавіць ГБМ, але ўжо ў іншым складзе. Цяпер у гурток уваходзілі маладзья настаўнікі, часткай рабочая моладзь, беспрацоўныя і інш. Мяне выбралі старшынёй ГБМ. На сябе я ўзяла кіраўніцтва драматычным гуртком, а настаўнік Шах — харавым. Закіпела энергічная праца ў беларускім клубе на Палыной вул., N 8. Рэч вядома, пачалі з пастаноўкі "Паўлінкі". Кожны вечар рэпетыцыі п'ес і хору, кожную суботу ці нядзелю рабілі пастаноўкі і канцэрты на сцэне гарадскога тэатра і заўсёды пры поўных зборах. Але як жа цяжка было здабыць у старостве дазвол на спектакль і канцэрт! Колькі парогаў трэ было абачыць, колькі языка намазольці, даказваць, што ў той ці іншай п'есе, песні ці вершы няма нічога шкоднага для панюў-акупантаў, што там няма ніякай палітыкі. Дабіўшыся, нарэшце, дазволу, трэба бегчы ў міністрат і штурман браць будынак гарадскога тэатра, бо і тут спатыкаліся перашкоды не меншай, чымся ў старостве. Польскія ўжэднякі выкапвалі розныя, часта недарэчныя прычыны, каб толькі адмовіць нам за плату адчыніць дзверы тэатра. Дзе бокам, дзе скокам, дзе стуканчы кулаком па стале, а дзе пусціўшы ў ход хітрасці ці залётныя позірк вачэй, — удавалася ўварвацца ў храм драматычнага мастацтва. Аднак ужо і там не раз навісала пагроза зрыву спектакля. Хтосьці, напрыклад, з публікі ў фая трымае ў пальцах рэдэ не закуруаную папяросту, і паліцыя радзі гэтаму выпадку, каб разгнаць усю публіку і не дапусціць да спектакля. Іншым разам ужо згрыміраванага хлопца хвілін за 15 да пачатку спектакля раптам забіраюць у пастарунак паліцыі для высвятлення асобы або абвінавачваючы яго ў тым, што ён быццам прымаў удзел у нейкай выдуманай вулічнай авантуры, і трымаюць яго там гадзіну-другую. Публіка, выслухаўшы нашы тлумачэнні аб прычыне зацяжкі спектакля, церпяліва чакае, а мы тым часам наспах мяняем праграму, маючы ў запасе некалькі дазволёных цензурай песень, вершаў ці невядомых апавяданняў з мастацкай літаратуры. А здаралася і так, што перапрасіўшы публіку, адкладвалі спектакль на другую суботу ці нядзелю.

Працяг.
Пачатак у N 39.

"Я застаўся тым жа нацыянальным дэмакратам..."

ПЕРИОД ПРАВИТЕЛЬСТВА БНР В КОВНО

Последующее отношение БНР к БССР определялось непризнанием БССР как белорусского национального государства, отвечающего интересам белорусского народа, как в силу недостаточности границ, так и неудовлетворенности национально-культурной самостоятельности. Ко времени заключения договора с Литвой БНР имела свои миссии, на правах консульства, в Риге, Ревеле, Берлине. А. Луцкевич относился в то время к БНР и договору с Литвой отрицательно, придерживаясь надежд на возможность поддержки белорусского национального движения политикой Пилсудского.

В 1922 году в среде БНР в Ковно произошел крупный конфликт на почве реализации товаров, представленных на 1 миллион марок немцами для БНР. Тогда я подал в отставку, отставка была принята очень охотно, и председателем министров избран был А.Цвикиевич. Я же ушел совсем из состава правительства и поступил к литовцам на службу по изданию белорусской литературы для Западной Белоруссии.

На совещании около Данцига в Оливе, где присутствовали я, Цвикиевич, Тарашкевич, Яремич, Станкевич и другие, Цвикиевичем было поставлено предложение о ликвидации правительства БНР. Я возражал против ликвидации, потому что мне казалось, что с ликвидацией правительства БНР не будет за границей голоса в пользу белорусского народного движения. Инициатором этого решения был Цвикиевич, и его поддержали громадзцы.

О поездке вообще на постоянное жительство в БССР неоднократно поднимался вопрос в эмигрантской среде в Литве. О моей поездке в БССР я говорил с Тарашкевичем и даже со Станкевичем. Тарашкевич говорил, что рано-поздно, но мы должны очутиться в Минске, что если я хочу поехать, он мне может помочь. Ксендз Станкевич считал, что я как старый белорусский работник могу быть везде полезным, в том числе и в БССР, поскольку будет предоставлена соответствующая почва для работы. Перед самым отъездом в Риге встречался я с Яремичем, который приехал специально для того, чтобы уговорить меня ехать в Польшу. Он приводил ряд аргументов отрицательных: говорил, что материально я буду чувствовать себя хорошо в БССР, но не будет ничего мне там делать...

АКАДЕМИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ

До получения приглашения на Академическую конференцию в Минск никаких суждений на собраниях или в группах о существовании и значении конференции не было. Из разговоров с отдельными лицами Головинским, Казячим и другими конференция представлялась как крупное достижение БССР в развитии белорусской культуры. Поездка в Минск, кроме участия в конференции, привлекала меня еще возможностью ознакомиться с загадочным для меня в то время советским бытом и увидеть своих старых знакомых белорусов, а также возможности непосредственного впечатления и рассмотрения положения в развитии белорусской культуры, политики КПБ в белорусском вопросе и т.д., но я опасался, что когда я приеду в Минск, меня могут задержать и поэтому я требовал в советском посольстве визы на мой паспорт туда и обратно. С паспортом, на котором была первоначально положена виза только на въезд, я отказался ехать, но в конце была поставлена мне виза и обратная.

Когда я выехал из Ковно вместе с Биржишко и Головинским первоначально в Ригу, где к нам должна была присоединиться латвийская делегация — Езовитов, Райнис и еще один латвийский профессор (фамилии которого теперь не помню). Делегацию встретили в Минске и разместили в ряде комнат гостиницы "Европа". Главным распорядителем был Цвикиевич, и я ожидал от него, по старой вражде ко мне, возможных неожиданностей. Старые мои знакомые белорусы — Купала, Смолич, Бядуля (Плавник) встретили радушно и даже некоторые из враждовавших со мной бывших эмигрантов настойчиво требовали, чтобы я их проведаль (Валькович, Красковский), в силу этого приходилось каждый день быть на прошенном ужине в том или ином доме, при участии одновременно в обществе латвийских и литовских делегатов, то в сопровождении местной минской компании. Меня эта пирушечная сторона не удовлетворяла, и я попробовал заговорить о быте и возможности в Минске лично для меня — если бы я задумал приехать в БССР на постоянную работу. Но меня удивляла всегда та сдержанность, с которой мне отвечали; так что из ответов, даваемых мне Бядулей, М.Горещиком, Купалой, Смоличем и Игнатовским, я вынес впечатление, что ровно ничего нужного узнать нельзя и надо самому вынести то или другое решение.

Перед отъездом однажды зашел ко мне в гости незнакомый мне гражданин и представился А.Адамовичем, белорусским коммунистом. Свой визит он объяснил желанием лично со мной побеседовать как со старым белорусским деятелем и как знакомым моего родного брата. Адамович говорил свободно обо всем. На меня это произвело приятное впечатление, и я жаловался ему на непонятную мне сдержанность в освещении условий местной жизни. Адамович сказал, что это происходит из боязни, но вот он, коммунист, и поэтому ничего не боится говорить обо всем совершенно свободно. Осветил мне экономическое положение, жизнь в Минске, возможности культурно-просветительной работы в смысле ее громадных перспектив в условиях коммунизма и советовал мне переезжать в Минск для научной работы, заверяя, что мне будет представлена соответствующая работа. Кажется накануне отъезда А.Адамович посетил меня второй раз в гостинице, говорил может быть на те же темы и на мое замечание, что все же выйдя из зала конференции и белорусской среды в частные дома, на улице, а также зная со слов, что белорусский университет крепко русским преподаванием, имеются ли перспективы для подлинной белорусской культурно-просветительной работы, Адамович на это ответил, что правда, "русотяпство" теперь еще очень сильно, но это ненормально и это будет со временем безусловно изжито. В заключение Адамович прочитал мне рифмованное произведение какого-то молодого поэта и предложил, не хочу ли я взять его к себе для напечатания. Я усмотрел в этом подвох и вежливо отказался.

В беседе об Инбелкульте Адамович критиковал самого Игнатовского и обвинил последнего, что он является причиной бездействия Инбелкульта. На меня конференция, в конечном счете, произвела впечатление чего-то неподготовленного, несерьезного. Дискуссии велись бесконечно бес-

толково о сырых и неразработанных материалах. Делегаты некоторые будто бы впервые сталкивались с поставленными вопросами и не знали предмета. К отрицательным впечатлениям принадлежал поднятый вопрос о латинском шрифте, который всплыл неожиданно и неорганизованно. Выведа такое впечатление о конференции, я объяснил себе созыв конференции политической тактикой, что конференция имела главной целью собиранье белорусских сил около БССР, а вопросы языка играли служебную роль во всей этой затее.

К ВОПРОСУ О Организации в БССР ПОДПОЛЬНЫХ Организаций или Групп среди Белорусских национально- культурных Деятелей

Целый ряд горьких разочарований в людях привел меня окончательно, еще на эмиграции, к твердому убеждению в том, что не может быть подпольной организации, в которой бы из трех участвовавших, в лучшем случае не был бы один провокатор, что всякая подпольная организация является темной аферой либо демагога, либо провокатора. В силу такого мировоззрения я твердо решил еще в Ковно, особенно после целого ряда попыток белорусских (социалистов)-р(евOLUTIONЕРОВ) меня компрометировать, более никогда в жизни не принадлежать ни к какой партии и чутко избегать всяких кружковых и подпольных "деятелей", а также избегать всякого расширения круга своих знакомств.

За время пребывания и работы в Минске иногда до меня доходили слухи, что некоторые белорусские группы увлекаются политикой, что у них происходит обмен мнений на политические вопросы и может быть даже периодические собрания. Слышал я это из источников не одобрявших и сочувствовавших этому, более всего, насколько я припоминаю, от жены Янки Купалы. Но всегда очень туманно, расплывчато и неодобрительно. В числе таких лиц называли Красковского, Цвикиевича, кажется Тремповича. Я с этими лицами (кроме Тремповича) переносил тяжелую борьбу за границы.

На попытку, предложенную Цвикиевичем, завести взаимные визиты, бывать в доме я не пошел. Красковский в первую неделю после моего приезда в Минск начал говорить, что Ластовский провокатор. Это сообщил мне А.Адамович. Я так крепко расстроился этими слухами, что однажды пришел к Купалам и говорил жене Купалы, что такое грязнение Красковским меня приводит к мысли о самоубийстве, и действительно мне казалось, что мои враги нигде в мире меня не оставляют и что самоубийство — единственный исход из создавшегося положения. О своей обиде я говорил также и Игнатовскому.

Когда позже я опять услышал, что Цвикиевич опять начал дружить со Смоличем и Лесиком, часто бывать у них, о чем я сам убедился будучи у Смолича на званом ужине, где Цвикиевич держал себя развязно, поэтому счел своим долгом сказать Смоличу свой взгляд на всякую кружковщину, что сделал в его кабинете, в доме. Спустя неделю или больше после упомянутого ужина, при удобном слу-

чае, высказал свой взгляд на кружковщину и однажды в присутствии Лесика. Вообще я свои взгляды на кружковщину и подпольную работу не скрывал и возможно в других случаях также высказывался.

Ближе я жип только с Некрашевичем и с последним часто говорил о вреде подпольной работы и всякого политиканства. Особенно же и неоднократно говорил Некрашевичу во время украинского процесса — как хорошо, что у нас, белорусов, нет подпольных организаций. Говорил я это в том глубоком убеждении, что все же кроме праздного политиканства у белорусов нет подпольных организаций.

Во время приемов на моей квартире я совершенно сознательно учитывал возможность проявления указанной кружковщины и разговоров в этой форме на политические темы, — когда приходили гости, клал на столе карты и предлагал игру до ужина. За столом же, если начинались неудобные темы разговоров, я предлагал спеть песню, сам запевал либо просил кого-то из присутствующих начать песню, всякий раз затушевывая начинавшего говорить.

Ефремова¹ я лично не знал, никогда его не видел. Знаком я только с его трудом "История украинской литературы", которая еще перед войной была издана в Киеве. Книгу Ефремова я тогда же выписал себе через редакцию украинской газеты "Рада" и, познакомившись с ней, счел нужным послать ему по почте свою брошюру² (назва не прастаўлена. — А.К.). На этом мои отношения с Ефремовым кончились и после никогда не возобновлялись.

Переезжая в БССР, я порвал всякие связи с своим политическим прошлым. Но в области белорусского языка, истории, словесности я подсознательно оставался тем же, чем и был раньше, т.е. пуритаником в отношении языка, народником в отношении словесности и сепаратистом в отношении истории.

Поступив осенью 1927 г. в Инбелкульт, я заметил в среде белорусских работников Инбелкульта настроения, совпадающие с моими настроениями, особенно в отношении белорусского языка. Такое настроение было у Лесика, Некрашевича, позже Белькевича, Купалы и других. Я ратовал за чистоту языка. Совместно с Кузьмой Чорным, Бядулей, Жилкой по моей инициативе в журнале "Узвышша" отведено было место дискуссии о языке под заголовком "Культура мовы". Сам я просматривал рукописи, предназначенные для издания ИБК, и вносил поправки и изменения в язык рукописей. Возмущался неправильностями языка в печати и в живой речи. Проектировал Некрашевичу издавать при Инбелкульте отдельными выпусками издание, посвященное вопросам белорусского языка.

В области словесности я находил, что нужно белорусским поэтам и писателям изучать народную словесность, использовать мотивы народных легенд и песен. Я эту мысль много раз высказывал белорусским поэтам и писателям.

В области истории я находил, что разработка феодального периода, периода самостоятельной белорусской государственности более всего необходима для данного периода белорусской истории. Эту свою мысль я высказывал Дружичу, Довжялло и другим.

Менее всего у меня были самостоятельные мысли в области этнографии. Кроме того, на кафедре из-за раздоров между Шлюбским и Сербовым нельзя было вести сколько-нибудь осмысленной работы. Я старался ранее всего сам разобраться в теориях этнографических и со-

ставить свой взгляд на этнографию и ее задачи. В изданиях 1929 и 1930 г. кафедры этнографии это отсутствие установившегося взгляда очень выразительно. Но все же я и тут старался находить черты самобытности. Я подчеркивал, что цикл волоочной обрядности характерен только для белорусов, что и "кривые вечера" сохранились только в Белоруссии. В области орнаментаки и костюма явные следы заимствований я выводил заимствованиями с Запада.

Свои взгляды я проводил на собраниях, в частных беседах и в кругу знакомых, а также в беседах с аспирантами — Шлюбским и Касперовичем.

Вращался преимущественно в той среде, в которой работал. Бывал в гостях у Купалы и Некрашевича, чаще и реже — у Смолича, Лесика, Коласа, Громьки и по одному разу за все время у Вершука и Жилуновича. Среди указанных лиц царил настроение полнейшей лояльности к советской власти. Я это настроение разделял и полностью поддерживал. Но культурное строительство считалось в целом белорусским, национальным, и эта область служила часто объектом разговоров. Белорусы чувствовали себя обиженными, что медленно проводилась белорусизация, что в учреждениях и школах более слышится русский, чем белорусский язык, что ни издательства, ни Инбелкульт не имеют достаточно белорусских кадров для проведения своих заданий, что университет благодаря своим в большинстве русским кадрам проводит русификацию. На почве подобных разговоров не раз слышалось порицание как отдельных советских деятелей (Балицкий, Игнатовский), так и советской власти. Предполагалось, что это происходит оттого, что белорусских коммунистов недостаточно, что некому в партийных и государственных органах настоять, чтобы было проведено то, что декларируется в области национальной политики. Мне теперь трудно припомнить, кто и какие фразы в каком месте высказывал, но это было общее настроение с незначительными нюансами в ту или иную сторону. Такие разговоры я, не зная условий советского быта, считал позволительными.

Но нигде и ни одного раза я не слышал ни от кого об организации и планомерном сопротивлении советской власти. Нигде я не слышал о существовании белорусских подпольных организаций. Случай, сообщенный мне на следствии разговора на квартире у Смолича при преферансном столике, либо извращен задним числом, либо происходил при такой дозе алкоголя, после которой память отказывается слушать. Во всяком случае я этого разговора не помнил уже на другой день. Не помню его и сегодня. Я остался в своем убеждении, что у белорусов нет подпольных организаций.

1. Академическая конференция на форме Беларускага правалізу іззубкі, Менск, 14—21 лістапада 1926 года.

2. М. Біржышка, прафесар, рэктар Лгоўскага ўніверсітэта ў Коўне.

3. А. Галавінскі, старшыня Беларускага нацыянальнага камітэта ў Коўне.

4. Е. Блесэ, дацэнт Латвійскага ўніверсітэта ў Рызе.

5. А. Адамовіч, адказны працаўнік ЦК КП(б)Б.

6. С.А. Яфрэмаў, украінскі грамадска-палітычны дзеяч, публіцыст, літаратуразнавец, акадэмік, віцэ-прэзідэнт АН Украіны, рэпрэсаваны ў 1930 г. па справе так званых Саюзу вызвалення Украіны (Спілка вызвалення Украіны). Рэабілітаваны ў 1989 г.

7. Гл. заўвагу 6.

Публікацыя, прадмова, заўвагі Аляксея КАУКІ.

(Працяг будзе).

НЕ ВЕРЫЦЦА, ШТО ЁСЁ ПЕРАЖЫТАЕ БЫЛО СА МНОЮ...

Да 80-годдзя з дня нараджэння Сяргея ГРАХОЎСКАГА

Лёс быў літасцівы да Сяргея Грахоўскага. Сёлета ў верасні ён сустрэў сваю 80-ю восень, пражыўшы складанае, пакутнае і цікавае жыццё, багатае на падзеі, сустрэчы, выпрабаванні. Ён дзяліў горкую долю свайго народа і шчаслівы, што цяпер можа паспавадацца за сябе і сваіх незабыўных сяброў, святых пакутнікаў, рэпрэсаваных у гады сталіншчыны.

"Я пасціў перад споведдзю дваццаць гадоў, каб прынасіцца глытком свабоды. І вось дачакаўся яе ў пару сваёй позняй восені. Кароткая вясна маіх няспраўджаных летуценняў прамільгнула даўно і незваротна. На пачатку майго лета лютая навала пагнала мяне ад дому па прыбытых слязьмі пакутніцкіх дарогах дзяліць горкі лёс з мільёнамі нявольнікаў, пазначаных страшным таўром 58.

Я двойчы прайшоў усе кругі пекла і не зламаўся, не знік на таежных скрытаўленых трасах. Смерць удзень і ўначы цікавала кожнага з нас і гнала ў нябыт мільёны сумленных і таленавітых. А я ўсё ж з ёю не дзе размінуўся.

У самай страшнай бядзе толькі чалавек ратуе чалавека, толькі дабро і спагада вядуць з безнадзейнасці да жыцця і збаўлення...

Я бачыў усё і ўсё перажыў. Лёс злітаваўся і накіраваў мяне жывым выйсці з пекла і стаць сведкам на Судзе Гісторыі..."

Так пачынаецца кніга Сяргея Грахоўскага "Споведзь", якая ў 1992 годзе атрымала Дзяржаўную прэмію імя Якуба Коласа. Кніга, на якую не можа не адгукнуцца сэрца і памяць усіх, хто прачытае яе. Бо тут пісьменнік сапраўды выступае сведкам на Судзе Гісторыі. Ён знайшоў у сабе сілы зноў ва ўспамінах перапакутаваць дзень за днём лагернае дзесяцігоддзе, а пасля паўторны арышт і высылку ў Сібір, што сведчыць пра яго нястрыманае жаданне расказаць "дзеля шчасця ўнікаў і сыноў" усю праўду перажытага ў цяжкі перыяд нашай нядаўняй гісторыі.

Але не пра свой шлях на Галгофу спачатку расказаў Сяргей Грахоўскі, а пра пакутніцкі лёс сваіх сяброў, таленавітых беларускіх пісьменнікаў, якія разам з ім ішлі па сталінскіх этапах, працавалі да нечалавечай зямлі на лесавале, гінлі жахлівай смерцю. Пякуча-праўдзівая аповесць "Два лёсы — дзве трагедыі" пра братаў Шашалевічаў вярнула з небыцця светлы воблік прэзідэнта Андрэя Мрыя, аўтара "Запісак Самсона Самасуя", раскрыла высокаадураную натуру драматурга Васіля Шашалевіча, паспеўшага да

арышту напісаць п'есы: "Апраметная", "Змрок", "Воўчыя вочы", "Рой", "Сімфонія гневу".

У аповесцях "Зона маўчання", "Такія сінія снягі", "З воўчым білетам", паэме "Балючая памяць", шматлікіх вершах С. Грахоўскі таксама больш гаворыць не пра сябе, а пра сваіх таварышаў па няшчасцю — тых, што ішлі з ім па этапах ад самага Мінска, і пра тых, з кім пазнаёміўся ў лагеры, куды эшалон за эшалонам прыбывалі ні ў чым невінаватыя "ворагі народа". Словам, той цвет самых розных нацый, узростаў і прафесій, які больш за ўсё вынішчаўся ў гады сталіншчыны.

З неаслабнай увагай чытаюцца тыя старонкі "Споведзі", дзе сустракаешся з вядомымі беларускімі пісьменнікамі і асабліва цяжка перажываеш заўчасную смерць многіх з іх ад непасільнай рабскай працы, голаду і холаду. Гэта невялікія самастойныя апавяданні, якія вылучаюцца з агульнай тканіны твора і прыкоўваюць увагу тым, што ўпершыню, напрыклад, даведваешся пра лагерныя пакуты і смерць Сяргея Дарожнага — вядомага паэта, Юрыя Такарчука — таленавітага журналіста, які да арышту ўзначальваў аддзел у газеце "Звязда", Алесь Розны — паэта і перакладчыка. Разам з аўтарам задумваешся над пытаннем: за што, каму спатрэбілася знішчаць лепшых, таленавіцейшых сыноў нашага народа? Быццам усплывае ў размову тых беларускіх пісьменнікаў, якіх мінавала вышка і якіх сганелі ў адну перасыльную камеру турмы. "Апынуліся на адных нарах Сымон Баранавых і Барыс Мікуліч, Янка Скрыган і Міхась Багун, Уладзімір Хадзька і Васіль Шашалевіч, Сяргей Ракіта і Станіслаў Шушкевіч, Алесь Розны і Сяргей Знаёмы, Зяма Півавараў і Змітрок Астапенка, Алесь Пальчэўскі і Сымон Куніцкі, былы дырэктар Дома пісьменніка Васіль Залуцкі і начальнік Галоўліта Аляксандр Якішэвіч, яўрэйскі прэзідэнт Шыман Гарэлік, ды хіба ўсіх успомніш і пералічыш?.." Добрыя, цёплыя словы знаходзіць С. Грахоўскі, успамінаючы сваіх сяброў, захапляюцца іх талентам, унутранай і знешняй прыгажосцю, духоўным багаццем. І ўжо толькі потым, аддаўшы даніну павагі і любові іх памяці, звяртаецца Сяргей Іванавіч да ўспамінаў пра свой уласны лёс. Ён першы ў беларускай літаратуры пачаў пісаць пра сталінскія рэпрэсіі, рас-

казаць праўду пра той час, першым парушыў зону маўчання, якая асабіста для яго цягнулася больш трыццаці гадоў, бо свой першы верш паэт напісаў у 1926 годзе, а першая кніга выйшла толькі ў 1958 з сімвалічнай назвай "Дзень нараджэння". І з гэтага часу шлях С. Грахоўскага пазначаны незвычайнай грамадзянскай і творчай актыўнасцю. Яго драматычна-легендарнае жыццё, сэрца таленавітага паэта нясе сапраўды касмічныя — эмацыянальныя і маральныя перагрузкі. На яго сумленне неадольна кладуцца трывогі, клопаты людзей, неабходзяць самыя вострыя нашы праблемы. Жыццё паэта — прарочы, духоўны подзвіг. І пакуль такі паэт з нам? — лягчэй і цікавей жыць.

Агульначалавечыя і надзённыя тэмы распрацоўвае пісьменнік у сваёй творчасці, пафас якой у сцвярдзэнні чалавечай годнасці, маральнай чысціні, вернасці Радзіме, адказнасці перад часам і гісторыяй.

Дажыў я ўсё ж да сівізны,

Як ні ламалі, ні малолі,

А вась сябры маёй вясны

Дамой не вернуцца ніколі.

А я жыву, і вась ізноў

Гляджу, як з клёна лісце льецца.

Паклічу ў госці ўсіх сяброў,

Хоць і ніхто не азавецца.

Пабачылі б яны хаця

Наш новы дзень і свет зялёны,

І вярнуцца з забыцця
Святых пакутнікаў імёны.

І ўсё ж, нягледзячы на жыццёвыя цяжкасці, на трагедыю зведанага і перажытага, пісьменнік застаўся вялікім жыццялюбам. У яго творчасці моцна гучыць вера ў дабро, справядлівасць, якія ён не страціў, жыве надзея. Кнігі С. Грахоўскага наводзяць чытача на шырокія паралелі, прымушаюць задумацца над сённяшнімі праблемамі, яны звернуты да кожнага чалавека, народа, нацыі. У іх гісторыя веку ("І даверліваму чалавеку, Забароны зламаўшы мяжу, Пра сябе, як гісторыю веку, Да драбніцы ўсё раскажу..."). А паэту па-ранейшаму "замест спакою неба даспадобы неспаскай зямлі". Ён і сёння ўсе нашы балючыя праблемы, адзіны ратунак ад якіх "забытыя Праўда, Любоў і Сумленне", прапускае праз уласную душу, бо адчувае сябе "неразлучным з народам, часцінкаю кроўнай яго"... Таму, відаць, так кранаюць яго вершы, такі неабякавы водгук знаходзяць апавяданні, аповесці, успаміны.

Няхай яшчэ у традыцыйным стылі

Я думаю, хвалююся, пішу,

Але хачу, каб словы не астылі

І каб сагрэлі нечую душу.

Нізкі паклон Вам, вялікі дзякуй, Сяргей Іванавіч, што жыццё Ваша, творчасць, высокамастацкае слова сарваваюць і адраджаюць душы сучаснікаў.

Лідзія САВІК.

ПЕРСАНАЛЬНАЯ ВЫСТАВА КАСТУСЯ КАЧАНА

Па ініцыятыве Фонду Адама Міцкевіча і Фонду культуры Польшчы ў прэстыжнай галерэі Варшавы адкрыецца персанальная выстава беларускага мастака Кастуся Качана — земляка слаўтага пісьменніка.

"Зямля Міцкевіча" — так называецца серыя мастацкіх палотнаў, што расказваюць пра Навагрудчыну, яе людзей.

Дзіцячыя і юнацкія гады мастака Кастуся Качана прайшлі ў гэтым краі з багатай гісторыяй

і непаўторнай прыродай. Тут ён некаторы час працаваў настаўнікам фізікі ў школе, але вольны час аддаваў маляванню.

З 1980 года мастак — удзельнік рэспубліканскіх і замежных выстаў, член Саюза мастакоў.

НА ЗДЫМКАХ: Кастусь КАЧАН у сваёй творчай майстэрні; работы мастака "Дзяды" ("Памінальнае свята") і "Правінцыя".

Фота А.НИКАЛАЕВА.

РУПЛІЎЦЫ АДРАДЖЭННЯ

УБЕЛЬ— МАНЮШКАВА КАЛЫСКА

Не спяшайцеся шукаць на карце мястэчка з такою загадкавай назвай: не знойдзеце. Патрапіць туды ўвогуле няпроста, хоць да Убеля — якіх тры дзесяткі кіламетраў, калі ехаць з Мінска. Мала хто чуў гэтую назву, мала хто ведае, чым дарагая яна для музычнай культуры...

Так, мястэчка з назвай Убель няма на карце Беларусі. Бо быў гэта ўсёго толькі шляхецкі фальварак у мяляўнічым кутку Міншчыны: дыхтоўны драўляны дом з мезанінам і калонамі, надворныя пабудовы, кветнік, ландшафтны парк, сямейная каплічка-пахавальня... Належаў той фальварак Чэславу Манюшкі — бацьку сусветна вядомага кампазітара Станіслава Манюшкі, чый творчы талент нарадзіўся, гадаваўся, спялеў на беларускай зямлі, сілкаваўся яе гукамі, яе фарбамі, яе фальклорам, яе гісторыяй.

Ненажэрны агонь апошняй вайны паглынуў драўляную рэліквію: гітлераўцы спалілі Убель у 43-м. Але памяць пра славітага свайго земляка людзі збераглі. Дзякуючы падзвіжніцтву сапраўднага беларускага інтэлігента Васіля Несцяровіча, на радзіме кампазітара паўстаў нават музей — уявіце сабе, адзіны ў свеце Музей Станіслава Манюшкі! Такого нават у Польшчы няма.

Маладым настаўнікам географіі В. Несцяровіч прыехаў у пасёлак Азёрны, непадалёк ад якога яшчэ захаўваўся падмурак убельскай сядзібы, пра што сведчыла памятная стэла. Праз тры гады, у гонар 150-годдзя з дня нараджэння С. Манюшкі, у Азёрнаўскай васьмігадовай школе намаганьнямі Васіля Васільевіча быў аформлены стэнд, потым — пакой, які назваў музей. Будучы дырэктарам школы, В. Несцяровіч заахвочваў да збору экспанатаў і вучняў, і настаўнікаў. Але болей за ўсіх шчыраваў сам. Матэрыялы здабываў і праз польскае консульства ў Мінску, і атрымаваў непасрэдна ад новых сяброў — доктара гуманітарных навук Мар’яна Фукса; біографа Манюшкі Вітольда Рудзінскага; дырэктара Манюшкаўскіх фестываляў і старшыні Таварыства сяброў Манюшкі, колішняй опернай прымадонны Марыі Фолтын. Пад музей даваўся аддаць ужо два пакоі на другім паверсе школы. А пасля таго, як В. Несцяровіч упершыню з’ездзіў на штогадовы Міжнародны Манюшкаўскі фестываль у польскае мястэчка Кудова-Здруй ды прывёз яшчэ шэраг экспанатаў, плошча для іх паказу павялічылася зноў. І з 1980 года музей існуе ў цяпершнім выглядзе, займаючы анфіладу пакояў на першым паверсе і вельмі нагадваючы сапраўдны дом — утульнае жылло інтэлігентных гаспадароў.

Апантанасць стваральніка музея дала не заўсёды ўхвалялася афіцыйнымі асобамі, і толькі ўвага замежных дэлегацый, якія пачалі наведваць у Азёрны, вымусіла іх інакш паглядзець на “дзівацтва” Несцяровіча. Дарэчы, па “Кнізе водгукў” можна вывучаць географію планеты: Аўстралія, Германія, Бельгія, Куба, Польшча, Румынія, ЗША, Японія, Бразілія... З гэтых ды іншых краін пачыналі тут госці. З цікавасцю наведваюць музей і землякі, прынамсі, школьнікі.

Ужо нават не верыцца, што 30 гадоў назад, праз вялікія праблемы купка энтузіястаў з Польшчы ды Беларусі вызначала дакладнае месца знаходжання убельскага падмурка. Не верыцца, што сярод тубыльцаў хадзілі чуткі, быццам бы ў спаленым фальварку жыў нейкі памешчык, пан, вакол імя якога ствараецца неўразумелы шум... Не верыцца, што ў далёкай Японіі, у Токію, Інстытут славянскай культуры назваў імям С. Манюшкі, што да Талінскага порта прыпісана рыбалавецкая плаўбаз, якая працуе ў Атлантыцы і якая названа імям Манюшкі, — а на радзіме кампазітара ягонае імя ледзь не было забыта!

Васіль Васільевіч, які нядаўна абраны дэпутатам і цяпер працуе старшынёй Кліноцкага сельсавета, з радасцю паведамляе, што справу, якую распачаў, ён перадаў дачцэ Ірыне. Кватэра настаўніка была некалі ў будынку школы, так што Ірына, можа сказаць, вы-

распа побач з музеем, успрымае яго як часцінку роднага дома. Яна з дзяцінства ведае ўсе экспанаты, сама некалі дапамагала афармляць інтэр’ер, сартаваць пошту. У яе добра адукацыя: Мінскае музычнае вучылішча плюс гістарычны факультэт Дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя М. Горкага. Сёлетні жнівень для Ірыны Несцяровіч — месяц навуковай стажыроўкі ў Польшчы...

А яшчэ яна як новы дырэктар музея (нядаўна ён уключаны ў аб’яднанне літаратурных музеяў Беларусі і лічыцца Убельскай філіяй) мае шмат клопатаў у сувязі з планам аднаўлення колішняй сядзібы. Вядома, цяперашні музей — не проста сховішча найбагацейшых матэрыялаў (поўны збор твораў кампазітара, якога не мае ніводная бібліятэка рэспублікі; камплекты пласцінак; дакументальныя матэрыялы; рэпрадукцыі работ Манюшкава бацькі, які быў неаблігым мастаком; тэатральныя касцюмы і г.д.). Тут створаны сапраўды гошчы, утульны, з густам аформлены куткі. Але гэта ўсё ж — не дом Манюшкі. Тым часам набліжаецца чарговы яго юбілей, і ёсць яшчэ цэлы шэраг гадоў, каб рэканструаваць на месцы Убеля сцены “Манюшкавай калыскі”.

Ужо раскапаны падмурак, адведзены 2 гектары зямлі, дзе павінна паўстаць усё тое, што вядома паводле дакументальных апісанняў, графічных малюнкаў. Ёсць і пэўныя сродкі на рэстаўрацыю. Калі зімою сюды прывязджала пані Марыя Фолтын і адкрывала новую мемарыяльную шыльду на сцяне музея, яна перадала 1 тысяччу долараў у Беларускі музычны фонд імя С. Манюшкі (яго ўзначаліў вядомы спявак В. Скоробагатаў). Ёсць і будучы новыя грашовыя паступленні.

Тым часам Ірына Несцяровіч працягвае вадзіць экскурсіі на музей, перакладае біяграфічную літаратуру пра Манюшку (пра яго дасюль няма ні беларускага, ні рускага біяграфічнага даведніка!) і... вырошчвае кветкі — прыкладна такія, якія ўпрыгожвалі інтэр’ер убельскага дома.

Зразумела, С. Манюшка — класік польскай музыкі, хоць жыццё ягонае праходзіла ў плённым супрацоўніцтве з В. Дуніным-Марцінкевічам, у Мінску, Вільні, а ў Варшаве — толькі апошнія 12 гадоў. І без падтрымкі палякаў вяртанне ягонага імя, ягонай творчасці ў кантэкст беларускіх культурна-гістарычных арыенціраў было б наўрад ці такім імклівым.

Станіслаў Манюшка — гэта перш за ўсё музыка. І яна ўжо больш упэўнена гучыць не толькі па ўсім свеце, а і на Беларусі. У праграме II Міжнароднага фестываля “Адраджэнне беларускай капэлы” быў цэлы канцэрт пад назвай “Манюшка на радзіме”, які падрыхтавалі спявак Віктар Скоробагатаў ды канцэртмайстар Ганна Каржанеўская, а пракаменціраваў вядомы літаратар, навуковец Уладзімір Мархель — аўтар перакладаў большасці тэкстаў вакальнай лірыкі Манюшкі на беларускую мову.

Фрагменты гэтай праграмы прагучалі і непадалёк ад Убеля, калі з нагоды візіту Марыі Фолтын адбылася сустрэча-канцэрт у клубе мясцовага санаторыя, з удзелам Віктара Скоробагатава ды Ганны Каржанеўскай, салістаў опернага тэатра Ніны Казловай ды Міхаіла Жылькоа з канцэртмайстрам Ларысай Максімавай. Пані Фолтын тады ж запрасіла нашых артыстаў на чарговы Манюшкаўскі фестываль. Яны выступілі там і вярнуліся ў Мінск з трыумфам, узрушаныя цёплым прыёмам і заклапочанымі новымі творчымі планами.

Хто ведае, можа, частка гэтых планаў ажыццявіцца і ў Манюшкі на радзіме, калі будзе адноўлены сам дом. Гаспадыняю ж у тым доме стане, канечне, музыка. Дык, можа, загучаць сярод унікальных музейных экспанатаў канцэрты “фірменнага” Убельскага фестываля імя С. Манюшкі? Пахывём — пабачым...

Святлана БЕРАСЦЕНЬ.

Галіна МАКАРАВА

Беларускае тэатральнае мастацтва панесла вялікую страту. 28 верасня на 74-м годзе жыцця пасля цяжкай і працяглай хваробы памерла выдатная беларуская актрыса, народная артыстка СССР, народная артыстка Беларусі Галіна Макарава.

Галіна Кліменцьеўна Макарава нарадзілася 27 снежня 1919 года ў Старобіне Слуцкага павета Мінскай губерні, у сялянскай сям’і. У 1930 годзе скончыла студыю БДТ-1, і ўсё яе сцэнічнае жыццё прайшло ў Беларускім дзяржаўным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы. Таленту Галіны Кліменцьеўны была ўласцівая дабрыва і псіхалагічная змястоўнасць, шчодрасць і выразнасць пластычнага ўвасаблення, праўдзівасць і шырыня творчага дыяпазону. Не адно пакаленне глядачоў захаплялася яе бліскучым майстэрствам. За сваё доўгае артыстычнае жыццё яна стварыла шмат цудоўных вобразаў, кожны з якіх — выдатная старонка ў гісторыі нацыянальнага тэатра. Лёс жанчыны-маці, жанчыны-працаўніцы складаў асноўную тэму творчасці актрысы. Добра ведаючы жыццё простых людзей, блізка прымаючы да сэрца ўсе іх трылогі і клопаты, Г. Макарава здолела выказаць самыя запаветныя пачуцці і жаданні свайго народа. Скіраваная на праўду жыцця, на выяўленне глыбін народнага духу ў ствараемых ёю вобразах, Галіна Кліменцьеўна заўсёды заставалася нацыянальнай актрысай у кожнай сваёй сцэнічнай рабоце. Найбольш ярка раскрыўся талент актрысы на матэрыяле

беларускай драматургіі: Агата (“Паўлінка” Я. Купалы), Юля (“З народаў” К. Крапівы), Кузняцова (“У ціхім завулку” А. Маўзона), Дзятлічыха (“Людзі на балоце” І. Мележа), Дар’я (“Апошні шанс” В. Быкава), Праскоўя (“Адкуль грэх!” А. Петрашкевіча), Ганна (“Вечар” А. Дударова).

Асабліва заслуга належыць Галіне Кліменцьеўне за багатае і многаколорае ўвасабленне жаночых вобразаў з камедыі А. Макаёнка, які шмат роляў пісаў спецыяльна для яе.

Вялікім здабыткам беларускай драматычнай сцэны сталі ролі, выкананыя Галінай Кліменцьеўнай у спектаклях па класічнай драматургіі У. Шэкспіра, А. Астроўскага, М. Горкага, вельмі многа было зроблена ў кіно і на тэлебачанні.

Патрабавальная да свайго таленту, Галіна Кліменцьеўна была бескампраміснай і прынцыповай ў ацэнках мастацкіх вартасцей драматургічных твораў і працы сваіх калег. Да яе гарнулася творчая моладзь, знаходзячы ў ёй аўтарытэтнага настаўніка.

За творчыя поспехі актрыса была ўзнагароджана ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга, сярэбраным медалём імя А. Папова, шэрагам іншых узнагарод.

Светлы вобраз Галіны Кліменцьеўны Макаравай — выдатнай дзяячкі нацыянальнай беларускай сцэны назаўсёды застаецца ў нашых сэрцах, гаворыцца ў некралогоў, падпісаным кіраўнікамі ўрада і дзеячамі культуры Рэспублікі Беларусь.

Незвычайны інтэр’ер краязнаўчага музея, створанага ў Сакольніцкай сярэдняй школе Крычаўскага раёна. Ён аформлены і стылізаваны пад “беларускую хатку”. Сцены з барвёнаў упрыгожваюць вышытыя ручнікі, нацыянальныя касцюмы, іконы, даматканыя дыванкі і карункі ручной работы. Тут часта збіраюцца на спеўкі і вясоркі мясцовыя жыхары.

НА ЗДЫМКУ: на вясорках у “беларускай хатцы”.

Фота В. БЫСАВА.

ТРИ ПАКАЛЕННЯ “ПАЎЛІНАК”

Тэатральная грамадскасць сталіцы адзначае юбілейную дату: 50 год на сцэне Беларускага акадэмічнага тэатра Купалаўскага “Паўлінка”. І гэта супала з адкрыццём тэатральнага сезона. З такой нагоды трупы актэраў тэатра наведвала Літаратурны музей пазта. Гасцей цэпла сустрэла плямёніца Я. Купалы Ядвіга Раманоўская. Яна ўспомніла, як яе маці, сястра Я. Купалы Л. Д. Раманоўская, расказвала аб прыездзе Я. Купалы ў Акапы, як пісалася п’еса.

Нам вядома, што “Паўлінка” была завершана ў Акапах у 1912 годзе. У Купалы спачатку была думка напісаць праязны твор пад назвай “А вербы шумелі”. У лісце да Б. Эпімаха-Шыпілы Янка Купала паведамляў: “Напісаў у двух актах камедыю, каторую чытаў пану Лявіцкаму (Ядвігіну Ш.), і ён казаў, што напісана дарэчы. Камедыя называецца “Паўлінка”, напісана прозаі, з шляхецкага жыцця”.

Упершыню п’еса была пастаўлена ў Вільні 27.1.1913 на вечарыніцы Беларускаму музычна-драматычным гуртком. Ролю Паўлінкі выконвала С. Маркевіч (Маркевічанка). Крыху пазней “Паўлінка” была паказана ў Пецярбургу Беларускаму навукова-літаратурным гуртком студэнтаў у пастаноўцы артыста Александрынскага тэатра К. Бэкін-Драздова.

З адкрыццём Беларускага дзяржаўнага тэатра (з 1944 года Беларускай тэатры імя Янкі Купалы) спектакль пастаўлены купалаўцамі. Прэм’ера адбылася ў Томску

(1943 год), дзе ў той час у эвакуацыі знаходзіўся тэатр. І вось 50 гадоў “Паўлінка” не сыходзіць з яго сцэны.

На сустрэчы ў музеі з успамінамі выступіла заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Алена Рынковіч. Яна прыгадала свайго бацьку, Васіля Рынковіча, з якім Я. Купала запісваў народныя песні на Лагойшчыне. Старэйшая артыстка тэатра Стафанія Станюта сказала сваё шчырае слова пра жонку Я. Купалы — Ул. Луцэвіч, якую добра ведала. Стафанія Міхаілаўна ўспомніла і Янку Купалу, вершы якога ў маладосці чытала на беларускім радзье.

Пра першую выканаўцу ролі “Паўлінкі” ў Пецярбургу і сваю былою настаўніцу Паўліну Мядзелку гаварыла артыстка тэатра Галіна Бальчэўская.

І канешне, як не ўспомніць галоўную геранію купалаўскай камедыі — Паўлінку. На сустрэчы прысутнічалі тры пакаленні выканаўцаў гэтай ролі: Бірута Дакальская, Ала Доўгая, Зоя Белахвосцік, якія ўдзячны лёсу, што ім пашчасціла працаваць у тэатры, несці веліч і характава купалаўскай герані.

Лірычнай беларускай песняй прывітаў гасцей Дома Купалы паэт-бард Алег Атаманаў. Зала была ў захапленні ад шчырасці і цёпльнай сустрэчы.

Да яе супрацоўнікамі музея падрыхтавана выстава з фондаў музея пра гісторыю пастановак спектакля.

Марыя ЧАБАТАРЭВІЧ.

У ГЭТАЙ ШКОЛЕ ВУЧЫЛІСЯ ЗОРКІ НАШАЙ ПАЭЗІІ

ПОЗВЫ ЖАЛЕЙКІ

У выхадны перачытаў двухтомнік беларускага пісьменніка Станіслава Шушкевіча — бацькі Старшынні Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь С.С.Шушкевіча. З нарыса пра Я.Купалу “Сустрэча ў Ляўках” выпісаў такія словы: “Здавалася, што ніхто не слухае мяне, а ўсе глядзяць на старыя бацькоўскія боты — неданоскі, на зношаны касцюмчык з паткамі на локцях. У канцы прывітання я зарыфмаваў некалькі радкоў. У іх успамінаўся панскі двор Сenniца пад Мінскам, той двор, у якім на чужой зямлі прыходзілася працаваць бацьку будучага народнага песняра Янкі Купалы. У гэтым жа двары парабкавалі мае бацькі, і тут прайшла частка майго маленства...”

І Янку Купалу, і Станіслава Шушкевіча вучыла ў гэтай вёсцы настаўніца Алімпіяда Сонцава. Менавіта яна разбудзіла ў тых двух хлопчыкаў паэтычны талент. З гэтымі фактамі я пазнаёміў фотакарэспандэнта. Ён і прапанаваў заглянуць у сённяшняю Сenniцу. Дамоў вярталіся з добрым фатаграфічным “уповам”. І цяпер тут не забываюць маленькага Яся — так у дзяцінстве называлі Купалу. Дарэчы, гэтай школе прысвоена імя народнага песняра. Тут адкрыты музей Янкі Купалы, дзе сабраны шмат экспанатаў. Вось які запіс зрабіў у кнізе водгукаў музея народны пісьменнік Рэспублікі Беларусь Васіль Быкаў: “Вельмі правільна і правамерна захоўваць усё, што звязана з імем Вялікага Паэта, і ў гэтым сэнсе сenniцы робяць важную і ўдзячную справу. Пспеху вам і плёну — настаўнікі, вучні...”

Гасцямі музея былі прадстаўнікі Італіі, Францыі, Японіі, Індыі, Англіі, Германіі. У многіх класах даводзілася чуць вершы Янкі Купалы. Асабліва часта гучаў “Як вазьму жалейку ў рукі”, у аснове якога — спроба паэта асэнсаваць маштабнасць народнага таленту, ролю і месца мастацтва ў жыцці. Можна, таму, што гэты інструмент зача-

роўвае і сённяшніх вучняў, сведчыць аб таленавітасці іх прадзедаў.

Увайшоўшы ў пакой музея, звяртаеш увагу на партрэт Янкі Купалы, які напісаў вучань 9-га класа Сяргей Баршчэўскі. І падумалася: школа ганарыцца, што тут вучыліся будучыя паэты, хочацца верыць, што выхаваюць тут і мастакоў, артыстаў, кампазітараў. Справа ў тым, што ў гэтай школе працуюць фольклорна-тэатральныя класы. Пляны навучання распрацаваны сумесна з Мінскім інстытутам культуры. Дарэчы, працуюць тут два кандыдаты навук. З адным з іх, Ільёй Сучковым, адбылася гутарка.

— Сёння нельга нешта вырашыць на самадзейным узроўні. Калі мы сапраўды думаем аб нацыянальнай школе, то трэба абалірацца не на энтузіястаў, трэба ствараць умовы для ўсіх настаўнікаў, — сказаў ён.

Гэтыя пытанні ў школе — на першым плане. Тут варта адзначыць, што гэта навучальная ўстанова пабудавана некалькі гадоў таму назад і адпавядае самым сучасным пат-

рабаванням. І яшчэ аб адным. Сenniцкая СШ, бадай, адзіная ў рэспубліцы, якая ўзводзіць дамы для сваіх педагогаў, не патрабуючы грашовых сродкаў ні ў райвыканкома, ні ва ўрада. Якім чынам? Дырэктар школы А.Кучароў мае дзве вышэйшыя адукацыі: педагогічную і будаўнічую. Ён асабіста распрацаваў праект шасцікватэрнага дома, мясцовы сельскі Савет выдзеліў пад яго зямлю. Фінансуе будоўлю спонсар — малое прадпрыемства “Вязынка” (назва вёскі, дзе нарадзіўся народны пясняр Янка Купала. Заўважце, як тут высокая ўшаноўваюць класікаў роднай літаратуры), якому школа перадае некалькі кватэр. Карацей кажучы, кожны ў выйгрышы. Прыклад варты пераймання.

З вялікай любоўю гаварыў Янка Купала пра сваю настаўніцу А.Сонцаву. Ён, як адзначаў С.Шушкевіч, захаваў пра яе шмат добрых успамінаў. Заслугоўваюць удзячнасці і тыя

педагогі, якія цяпер працуюць у Сenniцы. Гэта — Т.Бусло, Ф.Таранава, Н.Жалезна, Н.Лапо і інш. Кожная з іх — удумлівы выхавальнік падрастаючага пакалення. Займаецца ў гэтай школе больш як 800 вучняў. Усім створаны выдатныя ўмовы для вучобы. Тут даўно адмовіліся ад стандартных урокаў. Арганізавана шмат гурткоў, у якіх дзеці развіваюць свае здольнасці.

Ды ці раскажаш аб усім у адным фотарэпартажы пра навучальную ўстанову, якую ўзначальваюць ініцыятыўныя людзі, у якой калісьці вучыліся зоркі нашай паэзіі.

Уладзімір КОБРЫН.

НА ЗДЫМКАХ: выступае інструментальны ансамбль; у камп’ютэрным класе; шkolны музей Янкі Купалы.

Фота Віктара СТАВЕРА.

СПОРТ

ЗА ЕўРАПЕЙСКІЯ КУБКІ

Восень — час еўрапейскіх кубкавых сустрэч. У некалькіх з іх выступілі і беларускія каманды. На жаль, не ўсе яны змаглі пераадолець першы бар’ер. Гэта тычыцца футбалістаў. Так, гродзенскі “Неман” у гасцях прайграў швейцарскаму “Лугана”. А выйграў дома, але ўступіў на суме мячоў і выбыў з розыгрышу Кубка ўпадальнікаў Кубка еўрапейскіх краін.

Не пашанцавала ў першым туры і мінскім дынамаўцам, якія таксама па суме дзвюх сустрэч вымушаны былі саступіць дарогу нямецкаму “Вердэру”.

Затое парадавалі гандбольныя клубы нашай рэспублікі. Свае стартавыя сустрэчы мінскія “Політэхнік” і СКА выйгралі больш чым пераканаўча. Студэнткі з Беларусі ў гасцях разграмілі кіпрскую каманду “Кефалаўрысас” з лікам 33:14, а армейцы дома — балгарскую “Беласіцу” — 32:16.

ПАД НОВАЙ НАЗВАЙ

Многія гады ў былым СССР праводзіліся першынствы і чэмпіянаты па мнагабор’ю комплексу ГПА. Цяпер гэтыя спаборніцтвы атрымалі назву паліатлон. Значна расшырылася і іх геаграфія. Так, з былых ўсеагульных яны перараслі ў міжнародныя. Сталі праводзіцца і чэмпіянаты свету.

На першым, што прайшоў у Чарнігаве, каманда нашай рэспублікі заняла трэцяе месца. А нядаўна паднялася на ступеньку вышэй.

Асабліва вызначыліся беларускія спартсмены ў асабістым заліку. Чэмпіёнамі свету сталі Дар’я Шапльыка, Рыгор Маслій, Аляксандр Прыгажаеў і Галіна Галавіна.

КАБ ТАК І ДАЛЕЙ

Нядрэнна выступаюць на міжнародных і ўнутраных спаборніцтвах беларускія баскетбалісты. Спартсменкі мінскага “Гарызонт” ў чэмпіянаце Балтыйскай лігі пасля першага круга ўпэўнена займаюць другое месца.

Баскетбалісты РТІ з Мінска ўдзельнічаюць у чэмпіянаце МПБЛ і таксама ўваходзяць у лідзіруючую групу каманд. Патэнцыяльныя магчымасці ў нашай каманды вялікія. Аб гэтым сведчыць апошняя перамога над моцным клубам “Калеў” з Таліна. Лік сустрэчы — 95:66 на карысць мінчан.

ДА ГЭТАГА ўжо ПРЫВЫКЛІ

У чэмпіянаце МХЛ мінскі клуб знаходзіцца, як кажучы, у залатой сярэдзіне: восем гульняў — восем ачкоў.

А можна было б мець і больш. Справа ў тым, што перад чэмпіянатам каманды пакінулі некалькі моцных ігракоў. Гэта Аляксандр Журык, Сяргей Алімпіеў і інш., якія цяпер гуляюць і ў камандах былога Саюза, і за акіянам — у НХЛ. Праўда, да такіх “хібаў” нам ужо не прывыкаць, бо попыт на хакеістаў Беларусі штогод вялікі. Толькі, на жаль, нам ад гэтага не лягчэй. Наперадзе не толькі гульні ў чэмпіянаце МХЛ, але не за гарамі і больш адказныя спаборніцтвы.

Рэдактар Вацлаў МАЦКЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІК:

Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства “Радзіма”).

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК, ПРАСПЕКТ
Ф. СКАРЫНЫ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80,
33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках “Голасу Радзімы”, не заўсёды супадаюць.

Газета набрана і звярстана ў камп’ютэрным цэнтры рэдакцыі газеты “Вечерний Минск”.
Адрукавана ў друкарні “Беларускі Дом друку”.
Індэкс 63854. Зак. 1401.
Падысана да друку 4. 10. 1993 г.